

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BİLİM DALI

LİSE ÖĞRENCİLERİNİN YALNIZLIK DÜZEYLERİ İLE DENETİM
ODAKLARININ AİLE DESTEK DÜZEYLERİ VE ÖZLÜK
NİTELİKLERİ AÇISINDAN KARŞILAŞTIRMALI OLARAK
İNCELENMESİ

43926

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Doç.Dr. Musa GÜRSEL

Hazırlayan
Deniz TAN

**T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**

KONYA-2000

ÖZET

Bu araştırmada lise öğrencilerinin aile destek düzeyi, cinsiyet, anne-baba eğitim düzeyi, ailenin ekonomik durumu, kardeş sayısı, sınıf düzeyi bağımsız değişkenlerinin yalnızlık düzeyi ve denetim odağına etkisi incelenmiştir.

Bu araştırma tarama modeline uygun olarak yapılmıştır.

Araştırmanın evreni, 1999-2000 öğretim yılında Konya il merkezindeki liselerde eğitim gören 9. ve 11. sınıf lise öğrencileridir. Araştırmanın örnekleme Konya il merkezindeki Konya Lisesi, Erbil Koru Lisesi ve Cemil Keleşoğlu Lisesi 9. ve 11. sınıf lise öğrencileri arasından tesadüfi örnekleme yolu ile seçilen 150 kişiden oluşmaktadır.

Verilerin toplanmasında, Aile Destek Ölçeği, UCLA Yalnızlık Ölçeği ve Rotter Denetim Odağı Ölçeği kullanılmıştır.

Verilerin analizinde bağımsız t testi, tek yönlü varyans analizi (ANOVA), korelasyon katsayısı, frekans, aritmetik ortalama ve standart sapma istatistiksel işlemleri kullanılmış, manidarlık düzeyi α 0,05 olarak benimsenmiştir.

Araştırmanın bulguları; eğitim seviyesi düşük olan babaların çocuklarının yalnızlık düzeyinin, eğitim seviyesi yüksek olanlardan daha yüksek olduğunu, eğitim seviyesi yüksek olan annelerin çocuklarının eğitim seviyesi düşük olanlardan daha fazla dıştan denetimli olduğunu, 9. sınıf lise öğrencilerinin 11. sınıf lise öğrencilerine göre daha yalnız olduğunu, aile destek düzeyi arttıka lise öğrencilerinin yalnızlık düzeyinin önemli derecede azaldığını, lise öğrencilerinin aile destek düzeyi arttıka dıştan denetimlilik düzeyinin azaldığını, fakat içten denetimin arttığını, lise öğrencilerinin yalnızlık düzeyi ile dıştan denetimlilik düzeyleri arasında bir ilişki bulunmadığını, fakat içten denetimle ters yönlü bir ilişkinin varlığını ortaya koymaktadır.

Araştırmanın bulguları doğrultusunda öneriler geliştirilmiştir.

SUMMARY

In this study, the level of parents support to high school students, sex the level of education of parents, their economical status, the number of brothers, the level of the class, variants loneliness level and the effect of locus of control are investigated.

In this study data analysis was used.

The sample of this study is high school students at 9. and 11. class in Konya during the years 1999-2000. The sample for this study is consisting of 150 high school students at 9. and 11. class chosen from Konya, Erbil Koru, Cemil Keleşoğlu high school by randomness.

At the collection of data, Perceived Social Support From Family Scale, UCLA Loneliness Scale and Rotter Locus of Control Scale were used.

Data analysis was done by using t-testi, variance analysis (ANOVA), Pearson Corelation, Frequency, arithmetic avarage, standard deviation statistical procedure, and means is taken as α 0,05.

The results of research show that the level of loneliness of children whose father's education level is low is higher than children whose father's education level is high and the children whose mother's education level is high are more outside controlled than the children whose mother's education level is low, students at 9. Class are more alone than the students at 11. Class, students loneliness level decreases when parents support level increases, at the same time the outside control decreases but inner control increases there is no relation between students loneliness level and outside control, but there is a opposite relationship between students loneliness level and inner control.

In the light of the data and the results of the research some recommendations are offered.

ÖNSÖZ

Günümüze değin, ergenlik dönemi ve bu döneme ait özellikler pek çok araştırmacı tarafından ele alınarak incelenmiştir. Ergenliğin en yoğun yaşandığı lise çağı öğrencilerin kimlik arayışı içinde olduğu ve gelecekle ilgili önemli kararlar verdiği bir dönemdir.

Ergenlerin bu kritik dönem içerisinde sağlıklı ve doyum verici, sıcak ilişkiler kurabilmeleri, buldukları çevre ve kültüre etkili uyum geliştirebilmeleri ve başarılı bir kimlik yapısı oluşturmaları için yalnızlık, denetim odağı ve aile destek düzeylerinin bilinmesi onlara büyük yarar sağlayacaktır.

Bu araştırmanın sonuçları lise öğrencilerinin psikolojik sorunlarının belirlenmesi, çözümü ve tedavisinde okullarda uygulanan psikolojik danışma çalışmaları için rehber öğretmenlere, uzmanlara, ailelere ve eğitimcilere yarar sağlayabilecek verilerin elde edilmesine katkıda bulunacaktır.

Araştırmanın planlanıp gerçekleştirilmesi esnasında her konuda beni sonuna kadar destekleyip, rehberlik eden danışmanım Sayın Doç. Dr. Musa GÜRSEL'e sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Araştırma konusunun belirlenmesinde katkıda bulunan Sayın Doç. Dr. Ramazan ARI'ya, önerileriyle araştırmaya katkıda bulunan Sayın Doç. Dr. Ömer Üre'ye, kaynak bulmamda yardımcı olan Sayın Yrd. Doç. Dr. Mustafa ÖZODAŞIK'a, araştırma verilerinin analizinde bana yardımcı olan Sayın Yrd. Doç. Dr. A. Murat Sünbül'e, tezin hazırlanması sürecinde manevi desteğini esirgemeyen Sayın Arş. Gör. Erdal HAMARTA ve tüm dostlarıma, araştırmaya katılan ve ölçekleri içtenlikle cevaplandıran tüm öğrencilere olumlu katkı ve yardımlarından dolayı içten teşekkürlerimi sunuyorum.

Deniz TAN
Konya –2000

İÇİNDEKİLER

ÖZET	I
SUMMARY	II
ÖNSÖZ.....	III
İÇİNDEKİLER.....	IV
TABLolar.....	VI

BÖLÜM I

Giriş	1
Problem.....	4
Araştırmanın Amacı	4
Alt Problemler	5
Denenceler.....	6
Araştırmanın Önemi	8
Sayıtlar	8
Sınırlılıklar.....	8
Tanımlar	9

BÖLÜM II

İLGİLİ YAYIN VE ARAŞTIRMALAR.....	10
ERGENLİK DÖNEMİNDE AİLE DESTEĞİ	10
Aile desteği ile ilgili yapılan Çalışmalar	13
A. Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar	13
B. Yurt İçinde Yapılan Çalışmalar	14
DENETİM ODAĞI	16
Denetim Odağını Etkileyen Faktörler	18
Denetim Odağı ile İlgili Yapılan Çalışmalar.....	19
A. Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar	19
B. Yurt İçinde Yapılan Çalışmalar	21
YALNIZLIK.....	23
Ergenlerde Yalnızlık Yaşantısı.....	25
Yalnızlık ile İlgili Yapılan Çalışmalar	26
A. Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar	26
B. Yurt İçinde Yapılan Çalışmalar	27

BÖLÜM III

YÖNTEM	29
Araştırmanın Modeli	29
Evren ve Örneklem.....	29
Veri Toplama Araçları.....	29
1. Algılanan Aile Desteği Ölçeği.....	29
2. Rotter Denetim Odağı Ölçeği.....	31
3. UCLA Yalnızlık Ölçeği.....	32
Verilerin Toplanması ve Analizi	34

BÖLÜM IV

BULGULAR	36
Lise Öğrencilerinin Yalnızlık Düzeylerine İlişkin Denencelere Ait Bulgular	36
Lise Öğrencilerinin Denetim Odaklarına İlişkin Denencelere Ait Bulgular ...	42
Lise Öğrencilerinin Aile Destek Düzeylerine İlişkin Denencelere Ait Bulgular	50

BÖLÜM V

TARTIŞMA VE YORUM	54
-------------------------	----

BÖLÜM VI

YARGI VE ÖNERİLER	65
-------------------------	----

KAYNAKLAR.....	69
----------------	----

EKLER	76
-------------	----

TABLolar LİSTESİ

Tablo1: Araştırmanın örneklemini oluşturan lise öğrencilerinin, okullara ve cinsiyetlerine göre dağılımı	29
Tablo 2: Yalnızlık ve Aile Desteği arasındaki İlişki.....	36
Tablo 3: Kız Ve Erkek Öğrencilerin Yalnızlık Ölçeği Puanları Arasındaki t Testi Karşılaştırması.....	37
Tablo 4: Öğrencilerin Anne Eğitim Durumlarına Göre Yalnızlık Ölçeği Varyans Analizi Sonuçları.....	37
Tablo 5: Öğrencilerin Baba Eğitim Durumlarına Göre Yalnızlık Ölçeği Varyans Analizi Sonuçları.....	38
Tablo 6: Baba Eğitim Düzeyine Göre Öğrencilerin Yalnızlık Ölçeği Puanları Arasındaki t Testi Karşılaştırması	38
Tablo 7: Baba Eğitim Düzeyine Göre Öğrencilerin Yalnızlık Ölçeği Puanları Arasındaki t Testi Karşılaştırması	39
Tablo 8: Baba Eğitim Düzeyine Göre Öğrencilerin Yalnızlık Ölçeği Puanları Arasındaki t Testi Karşılaştırması	39
Tablo 9: Öğrencilerin Ekonomik Durumlarına Göre Yalnızlık Ölçeği Varyans Analizi Sonuçları.....	40
Tablo 10: Öğrencilerin Kardeş Sayısına Göre Yalnızlık Ölçeği Varyans Analizi Sonuçları.....	40
Tablo 11: 9. Ve 11. Sınıf Lise Öğrencilerinin Yalnızlık Ölçeği Puanları Arasındaki t Testi Karşılaştırması	41
Tablo 12: Yalnızlık ve Denetim Odağı Arasındaki İlişki	41
Tablo 13: Aile Desteği ve Denetim Odağı ilişkisi	42

Tablo 14: Kız Ve Erkek Öğrencilerin İç Denetim Ölçeği Puanları Arasındaki t Testi Karşılaştırması	43
Tablo 15: Kız Ve Erkek Öğrencilerin Dış Denetim Ölçeği Puanları Arasındaki t Testi Karşılaştırması	43
Tablo 16: Öğrencilerin Anne Eğitim Durumlarına Göre İç Denetim Ölçeği Varyans Analizi Sonuçları	44
Tablo 17: Öğrencilerin Baba Eğitim Durumlarına Göre İç Denetim Ölçeği Varyans Analizi Sonuçları	44
Tablo 18: Öğrencilerin Anne Eğitim Durumlarına Göre Dış Denetim Ölçeği Varyans Analizi Sonuçları	45
Tablo 19: Anne Eğitim Düzeyine Göre Öğrencilerin Dış Denetim Ölçeği Puanları Arasındaki t Testi Karşılaştırması	45
Tablo 20: Anne Eğitim Düzeyine Göre Öğrencilerin Dış Denetim Ölçeği Puanları Arasındaki t Testi Karşılaştırması	46
Tablo 21: Anne Eğitim Düzeyine Göre Öğrencilerin Dış Denetim Ölçeği Puanları Arasındaki t Testi Karşılaştırması	46
Tablo 22: Öğrencilerin Baba Eğitim Durumlarına Göre Dış Denetim Ölçeği Varyans Analizi Sonuçları	47
Tablo 23: Öğrencilerin Ekonomik Durumlarına Göre İç Denetim Ölçeği Varyans Analizi Sonuçları	47
Tablo 24: Öğrencilerin Ekonomik Durumlarına Göre Dış Denetim Ölçeği Varyans Analizi Sonuçları	48
Tablo 25: Öğrencilerin Kardeş Sayısına Göre İç Denetim Ölçeği Varyans Analizi Sonuçları	48

Tablo 26: Öğrencilerin Kardeş Sayısına Göre Dış Denetim Ölçeği Varyans Analizi Sonuçları.....	49
Tablo 27: 9. Ve 11. Sınıf Lise Öğrencilerinin Dış Denetim Ölçeği Puanları Arasındaki T Testi Karşılaştırması	49
Tablo 28: 9. ve 11. Sınıf Öğrencilerinin İç Denetim Ölçeği Puanları Arasındaki T Testi Karşılaştırması.....	50
Tablo 29: Kız Ve Erkek Öğrencilerin Dış Denetim Ölçeği Puanları Arasındaki T Testi Karşılaştırması.....	50
Tablo 30: Öğrencilerin Anne Eğitim Durumlarına Göre Aile Desteği Ölçeği Varyans Analizi Sonuçları.....	51
Tablo 31: Öğrencilerin baba eğitim durumlarına göre aile desteği ölçeği Varyans Analizi Sonuçları.....	51
Tablo 32: Öğrencilerin Ekonomik Durumlarına Göre Aile Desteği Ölçeği Varyans Analizi Sonuçları.....	52
Tablo 33: Öğrencilerin Kardeş Sayısına Göre Aile Desteği Ölçeği Varyans Analizi Sonuçları.....	52
Tablo 34: 9 Ve 11. Sınıf Öğrencilerinin Aile Desteği Ölçeği Puanları Arasındaki T Testi Karşılaştırması.....	53

BÖLÜM I

GİRİŞ

Ergenlik, insan gelişiminin fırtınalı ve stresli bir evresi, kişinin yetişkine özgü ayrıcalıkların kendisine verilmediğinin hissettiği zaman başlayan ve yetişkinin toplumsal konumu kendisine verildiği zaman sona eren gelişim dönemi olarak tanımlanabilir (Sieg, 1971, s.338).

Hızlı bir fiziksel değişim içinde olan gencin içinde bulunduğu dönem karmaşalarla doludur. Artık çocukluktan çıkmış ve yetişkin olma yolundadır. Bu dönemde genç, yeni yaşantılar içerisine girer, yeni sorumluluklar edinir. Cinsel kimliğini kabullenme, toplumda saygın bir yer edinme, anne ve babaya duygusal ve bilişsel yönden bağılıktan kurtulma, ekonomik özgürlüğünü sağlayabileceği bir mesleğe yönelme çabalarını yoğun yaşar. Kimlik oluşumu olarak adlandırılan bu süreçte ergen toplumun sunduğu rolleri, ailesinin önerdiği seçenekleri etkin bir şekilde deneyerek, bunlardan bazılarını kendi öz rolleri ya da temel özellikleri olarak kabul eder.

Ergenin davranışlarına rehberlik edecek değerleri kazanması ve sosyal yönden sorumluluklarını öğrenmesi konusunda yardıma gereksinimi vardır. Bu gereksinimini karşılayan ve ergenin yaşamında etkili olan toplumsal kurum ailedir (Yavuzer, 1994, s.306). Çünkü ergen, nadiren anladığı bir dünyada tanımadığı bir imgeyi amaçlayarak henüz keşfettiği bir bedenle, kişi olmanın eşiğinden girer. O kendi kendine dayanmak isteyen bir birey olmak ile, aynı zamanda yalnızca ailenin verebildiği azıcık güvenliği ve güvenceyi yitirmekten korkan biri olmak arasında karışık bir isteğe sahiptir (Jones,1969, s.332). Özerklik çabasına karşıt olarak otorite desteğine olan gereksinin, ergenin duygusal gerginlik yaşamasına neden olur. Bu gel-git ergendeki iç çatışmayı artırır.

Bu dönemde aile desteğinin önemi tartışılmaz derecede büyüktür. Anne-babaların çocuklarına koşulsuz sevgiyle destek olup, ilgi ve anlayış gösteren bir tutum içersinde olması, çocuğun davranışı ne olursa olsun, kabul edilemez bile olsa asla sevmekten vazgeçilmeyeceğinin çocuğa hissettirilmesi ergenin, döneminin "bağımsız olma", "kendine uygun bir hayat felsefesi" ve "toplum tarafından kabul edilebilir bir kimlik oluşturma" sürecindeki sıkıntı ve zorluklarla baş edebilmesini kolaylaştırır.

Aile yuvasında gördüklerinin olgunlaşmakta olan ergenin kişilik yapısını biçimlendirmede çok büyük, çok derin etkisi vardır. Aile yuvasının havası ve ortamı aile bireyleri arasındaki ilişkiden doğar. Anne-babayla çocuk arasındaki belli başlı ilişkiler, gücünün tutumuyla, gücün (otoritenin) türünü ve bunların ergen üzerindeki etkisiyle gencin bunu algılayışını belirler (Yavuzer, 1994, s. 306).

Yaşamlarının ilk iki-üç yılında çocuklar ihtiyaçlarının karşılanması için tümüyle anneye ve babaya bağımlıdır. Çocuğun ilk yıllardaki çaresizliği kendi yaşantısı üzerinde denetim kurmasını engeller. Konuşmaya ve söylenenleri anlamaya ve öz bakım becerilerini kendi kendilerine gerçekleştirmeye başladıktan sonra, kendi ihtiyaçlarını nasıl karşılayacaklarını yavaş yavaş öğrenebilirler. Başlangıçta dıştan olan denetimin içe doğru değişiklik gösterme eğilimi vardır.

Ergenlik çağına geldikleri zaman bir çok şeyi örneğin, evde kendisine verilen sorumlulukları yerine getirmeyi, kimsenin denetimi olmaksızın ders çalışmayı, yaşadığı çevreye uygun giyinmeyi, fikirlerini savunup kendi kendini cesaretlendirmeyi öğrenmiş olmalıdırlar. Bu ilk deneyimleri daha ilerdeki sorumluluk alabilme yeteneklerini belirleyecektir. İlk yıllarda anne-babanın en önemli görevi, çocuklarının çeşitli ihtiyaçlarını karşılamak ve onların yavaş yavaş kendilerinden sorumlu olmayı öğrenmelerini sağlamaktır. Anne babanın kendi ve çocuklarının ihtiyaçlarını karşılama biçimi, çocukların ilerde kendi ihtiyaçlarını karşılarken benimseyecekleri modeli oluşturacaktır. Eğer anne-baba çocuklarının ihtiyaçlarını karşılamayı ihmal ederse, bu davranış çocuklar yetişkin olduğunda, çocuklar tarafından tekrarlanır. Kusurlu anne-baba tutumları, yani anne-baba çocuğu aşırı şımartır ya da aşırı koruma eğilimi içinde olursa, bu kez çocuklarda özerklik kavramı gelişmez. İleride dıştan denetim eğilimi gösteren bu çocuklar, ilerde kendi sorumluluklarının başkaları tarafından yüklenilmesini beklerler. Ailenin, çocuğun özgüvenini geliştirecek sorumluluklarını çocuğa vermesi ve bu sayede çocuğun edindiği deneyim ve yaşantılar çocuğun içten denetimli bir kişilik yapısı oluşturmasını sağlar.

Yaşça büyümeyle beraber bireyin kendisi için önemli olan bir takım kararları kendi başına alabilmedeki serbestliği, büyüdükçe ailesine ve çevresine karşı bağımsızlığını elde etmesi ve kendi başına daha yeterli gelme çabaları onun daha içten denetimli olmasında etkilidir (Şar,1997).

Her aile bireyinin, aile içinde bakım, güven, adalet düzen ve uyumun sağlanmasında bir takım sorumlulukları vardır. Yaptırımların amacı, aile bireylerinin, yerine getirmeyi kabul ettikleri sorumluluklara bağlı kalmalarını sağlamaktır. Yaptırım sorumsuz bir davranışın sonucudur. Bu durumda kabul edilemeyecek sorumsuz bir davranışta bulunan aile bireyi, yaptırım riskini seçtiğinin farkında olacaktır. Çocuklar mantıklı davranışların kendilerine ayrıcalık sağladığını, mantıksız davranışların ayrıcalıklarını ellerinden aldığını çok çabuk öğrenirler. Sorumsuz davrandıkları zaman yaptırım riskini kendilerinin seçtiğini de fark etmeye başlarlar (Humphreys, 1998).

Anne-baba çocuklarına yaptırım uygularken, kabul edici bir tutum içerisinde, koşulsuz sevgi ve saygıyı koruyup, aradaki ilişkiye öncelik tanıyarak çocuğun kişiliğine değil, davranışına yönelik bir yaklaşımla, beklentiye uygun, destekleyici ve tutarlı bir yaptırım uygulaması çocukların içten denetimli bir kişilik oluşturmalarını pekiştirmektedir. Tersine reddedici, eleştirici, kişiliğe yönelik olumsuz davranışlar içinde olup, tutarsız yaptırımlar uygulayan anne-babaların çocukları dıştan denetimli olurlar.

Dengeli, duygusal ve toplumsal etkileşimin güçlü olduğu aile ortamında, yeterli sevgi ve sevecenlik içinde büyüyen çocuklar, gelişmeleri için gerekli deneyimleri elde edebilirler. Bu tür aile ortamlarında, aile bireylerinin kendine düşen sorumluluklarının bilincinde olması ve bağımsızlık yolunda gerekli imkanların çocuğa sağlanması, onun sağlam bir kişilik yapısı oluşturmada etkilidir (Yavuzer,1989).

Ebeveynine uzun süre bağımlı kalan çocuklar, başkalarıyla yakın ilişki kuramazlar (Uğurel-Şemin,1984). Özerklik kazanamayan bu çocuklar, yetişkin olduklarında ya toplumun kurallarını sürekli kabul edecekler (ki bu üstü kapalı biçimde toplumu reddetmedir), ya da çocuk kararsızlığı, utangaçlığı ve şüpheciliğinden dolayı toplumla çok az etkileşime girerek kendi kabuğuna çekilecektir. Eğer çocuğun "girişimci" davranışları anne, baba ve çocuğun içinde bulunduğu çevre tarafından katı kurallarla engellenirse, çocukta ortaya çıkan suçluluk duygusu ilerideki yıllarda onun korkak, pısrık, ürkek ve çekingen bir kişiliğe bürünmesine yol açacak ve geliştirdiği silik kişilikten dolayı toplumdaki varlığı diğer insanlar tarafından önemsenmeyecektir. Önemsiz bir kişi olmak,

bireyin hiçlik duygularını arttırarak, yalnız kalmasını zorunlu hale getirecektir (Özodaşık, 1989).

Ergenlik dönemiyle çocuğun toplum içindeki rolünün değişmesi, yani çocuktan yetişkinliğe geçişteki problemler ergenin içe dönük, huzursuz, kavgacı, uyumsuz, esnekliğe sahip olmayan davranışlar göstermesine neden olabilir. Sosyal faaliyetlere daha az katılır, çevresindeki insanlarla çatışır, yeni ilişkiler kurmada ve bu ilişkileri sürdürmede isteksizdir. Kısaca, ergenin problemleriyle baş edememesi ergenin içe kapanıp, kendini yalnız hissetmesine sebep olur.

Kimlik oluşumunu tamamlayamayan ergen "Ben kimim?" sorusuna olumlu cevap bulamayarak, nereye yöneleceğini ve toplumdaki rolünün ne olacağını kestiremez (Özodaşık, 1989). Karmaşa içinde olan ergenin olumsuz benlik algısı, değersizlik duygusu ve başarısız kimlik yapısı, çevresi tarafından reddedilmesine neden olur. Bu durumda genç toplumda kendisini yalnız hisseder.

Gencin yakın çevresi ve ailesinin, koşulsuz sevgi, ilgi ve desteği gencin bu dönemin zorluklarını kolaylıkla atlatabilmesini sağlar.

Ergenlerin denetim odağı, yalnızlık düzeyi ve aile destek düzeylerinin bilinmesi, onların içinde buldukları psikolojik ve sosyolojik yapıyı daha sağlıklı ve objektif bir şekilde gözlemleyip değerlendirmeyi bu sayede, ortaya çıkan problemlere daha etkili ve kalıcı çözümler getirebilmeyi sağlar. Psikolojik danışmada; Lise öğrencilerinin denetim odakları ile yalnızlık düzeylerinin cinsiyet, sosyo-kültürel ve ekonomik yapı, kardeş sayıları, sınıf düzeyleri, ve aile desteğinden ne derece etkilendikleri ile ilgili bir çalışmaya rastlanmadığından, bu konu ile ilgili bir araştırmaya gerek duyulmuştur.

Problem

Belirtilen nedenlerle bu araştırmada, lise öğrencilerinin yalnızlık düzeyleri ile denetim odakları arasında aile destek düzeyi ve özlük nitelikleri açısından fark var mıdır? Sorusuna cevap aranmıştır.

Araştırmanın Amacı

Yukarıda belirtilen problem cümlesine bağlı olarak lise öğrencilerinin yalnızlık düzeyleri ile denetim odakları, aile destek düzeyi özlük nitelikleri açısından karşılaştırmalı olarak incelenecektir. Aile destek düzeyi ve özlük

nitelikler araştırmanın bağımsız değişkeni olarak alınacaktır. Yukarıdaki amacı test etmek için aşağıdaki sorulara cevap aranacaktır.

Alt Problemler

1. Lise öğrencilerinin yalnızlık düzeyleri öğrencilerin aile destek düzeylerine göre farklılaşmakta mıdır?
2. Lise öğrencilerinin yalnızlık düzeyleri öğrencilerin cinsiyetlerine göre farklılaşmakta mıdır?
3. Lise öğrencilerinin yalnızlık düzeyleri öğrencilerin anne-babalarının eğitim düzeylerine göre farklılaşmakta mıdır?
4. Lise öğrencilerinin yalnızlık düzeyleri öğrencilerin ailelerinin ekonomik durumlarına göre farklılaşmakta mıdır?,
5. Lise öğrencilerinin yalnızlık düzeyleri öğrencilerin kardeş sayılarına göre farklılaşmakta mıdır?
6. Lise öğrencilerinin yalnızlık düzeyleri öğrencilerin sınıf seviyelerine göre farklılaşmakta mıdır?
7. Lise öğrencilerinin yalnızlık düzeyleri öğrencilerin denetim odaklarına göre farklılaşmakta mıdır?
8. Lise öğrencilerinin denetim odakları öğrencilerin aile destek düzeylerine göre farklılaşmakta mıdır?
9. Lise öğrencilerinin denetim odakları öğrencilerin cinsiyetlerine göre farklılaşmakta mıdır?
10. Lise öğrencilerinin denetim odakları öğrencilerin anne-babalarının eğitim düzeyine göre farklılaşmakta mıdır?
11. Lise öğrencilerinin denetim odakları öğrencilerin ailelerinin ekonomik durumlarına göre farklılaşmakta mıdır?
12. Lise öğrencilerinin denetim odakları öğrencilerin kardeş sayılarına göre farklılaşmakta mıdır?
13. Lise öğrencilerinin denetim odakları öğrencilerin sınıf seviyelerine göre farklılaşmakta mıdır?
14. Lise öğrencilerinin aile destek düzeyleri öğrencilerin cinsiyetlerine göre farklılaşmakta mıdır?

15. Lise öğrencilerinin aile destek düzeyleri öğrencilerin anne babalarının eğitim düzeylerine göre farklılaşmakta mıdır?
16. Lise öğrencilerinin aile destek düzeyleri öğrencilerin ailelerin ekonomik durumlarına göre farklılaşmakta mıdır?
17. Lise öğrencilerinin aile destek düzeyleri öğrencilerin kardeş sayılarına göre farklılaşmakta mıdır?
18. Lise öğrencilerinin aile destek düzeyleri öğrencilerin sınıf seviyelerine göre farklılaşmakta mıdır?

Denenceler

1.0. Lise öğrencilerinin yalnızlık düzeylerine ilişkin denenceler

- 1.1. Aile destek düzeyi düşük olan lise öğrencilerinin yalnızlık düzeyi yüksektir.
- 1.2. Erkek öğrencilerin yalnızlık düzeyi kız öğrencilerinkinden daha yüksektir.
- 1.3. Anne babalarının eğitim düzeyi düşük olan lise öğrencilerinin yalnızlık düzeyi yüksek olanlara oranla daha yüksektir.
- 1.4. Ailelerinin ekonomik durumu yüksek olan lise öğrencilerinin yalnızlık düzeyi ekonomik durumu düşük olanlara oranla daha düşüktür.
- 1.5. Kardeş sayısı çok olan lise öğrencilerinin yalnızlık düzeyi kardeş sayısı az olanlara göre daha düşüktür.
- 1.6. 9. sınıf lise öğrencilerinin yalnızlık düzeyleri 11. sınıf lise öğrencilerine oranla daha yüksektir.
- 1.7. İçten denetimli lise öğrencilerinin yalnızlık düzeyleri, dıştan denetimlilere göre daha düşüktür.

2.0. Lise öğrencilerinin denetim odaklarına ilişkin denenceler

- 2.1. İçten denetimli lise öğrencilerinin aile destek düzeyi dıştan denetimli lise öğrencilerine göre daha yüksektir.
- 2.2. Erkek öğrencilerin içten denetimlilik düzeyi kız öğrencilerinkine oranla daha yüksektir.
- 2.3. Kızların dıştan denetimlilik düzeyi erkek öğrencilerinkine oranla daha yüksektir.

- 2.4. Anne-babalarının eğitim düzeyi yüksek olan lise öğrencilerinin içten denetimlilik düzeyi düşük olanlara oranla daha yüksektir.
  - 2.5. Anne-babalarının eğitim düzeyi yüksek olan lise öğrencilerinin dıştan denetimlilik düzeyi düşük olanlara göre daha düşüktür.
  - 2.6. Ailelerinin ekonomik durumu yüksek olan lise öğrencilerinin içten denetimlilik düzeyi ekonomik durumu düşük olanlara göre daha yüksektir.
  - 2.7. Ailelerinin ekonomik durumu yüksek olan lise öğrencilerinin dıştan denetimlilik düzeyi ekonomik durumu düşük olanlara göre daha düşüktür.
  - 2.8. Kardeş sayıları çok olan lise öğrencilerinin içten denetimlilik düzeyi kardeş sayısı az olanlara göre daha düşüktür.
  - 2.9. Kardeş sayıları çok olan lise öğrencilerinin dıştan denetimlilik düzeyi kardeş sayısı az olanlara göre daha yüksektir.
  - 2.10. 9. sınıf lise öğrencilerinin dıştan denetimlilik düzeyi 11.sınıf lise öğrencilerine göre daha yüksektir.
  - 2.11. 9. sınıf lise öğrencilerinin içten denetimlilik düzeyi 11.sınıf lise öğrencilerine göre daha düşüktür.
- 3.0. Lise öğrencilerinin aile destek düzeylerine ilişkin denenceler**
- 3.1. Kız öğrencilerin aile destek düzeyleri erkek öğrencilerinkine oranla daha yüksektir.
  - 3.2. Anne-babalarının eğitim düzeyi açısından lise öğrencilerinin aile destek düzeyleri arasında fark yoktur.
  - 3.3. Ailelerinin ekonomik durumu açısından lise öğrencilerinin aile destek düzeyleri arasında fark yoktur.,
  - 3.4. Kardeş sayıları çok olan lise öğrencilerinin aile destek düzeyleri kardeş sayısı az olanlara göre daha düşüktür.
  - 3.5. 9.sınıf lise öğrencilerinin aile destek düzeyleri 11.sınıf lise öğrencilerinin aile destek düzeylerine göre daha yüksektir.

Araştırmanın Önemi

Günümüze değin, ergenlik dönemi ve bu döneme ait özellikler pek çok araştırmacı tarafından ele alınarak incelenmiştir. Ergenliğin en yoğun yaşandığı lise çağı öğrencilerin kimlik arayışı içinde olduğu ve gelecekle ilgili önemli kararlar verdiği bir dönemdir. Bu dönemin kritik önemi dikkate alınarak; Ergenlerin yalnızlık, denetim odağı ve aile destek düzeyinin bilinmesi onların sağlıklı ilişkiler geliştirebilmelerine, buldukları çevre ve kültüre etkili uyumuna ve başarılı bir kimlik yapısı oluşturmalarına yardımcı olacaktır. Bu araştırmanın sonuçları, Lise öğrencilerinin psikolojik sorunlarının belirlenmesi, çözümü ve tedavisinde okullarda uygulanan psikolojik danışma çalışmaları için rehber öğretmenlere, uzmanlara, ailelere ve eğitimcilere yarar sağlayabilecek verilerin elde edilmesi ve bu yönde yol gösterici olması açısından önemlidir. Ayrıca bu araştırmanın sonuçları;

- 1- Bu konu ile ilgili araştırmalar yurt dışında oldukça fazla olmasına rağmen, ülkemizde bu konuda yapılan araştırma sayısı çok azdır. Bu konu ile ilgili boşluğu doldurması,
- 2- Ülkemizde; çevresel bir boyut olan aile desteği, bir kişilik boyutu olarak tanımlanan denetim odağı, ve günümüzde giderek büyük bir sorun haline gelen yalnızlık yaşantısı arasında ilişki incelenerek, daha kapsamlı bir tartışma ortamı oluşturması, açısından önemli görülmektedir.

Sayıtlar

- 1- Lise öğrencilerine uygulanacak olan “Algılanan Aile Desteği Ölçeği”, “Rotter Denetim Odağı Ölçeği” ve “UCLA Yalnızlık Ölçeği” nin araştırmanın amacına uygun olduğu kabul edilmektedir.
- 2- Araştırmada görüşlerine başvurulacak lise öğrencilerinin kendilerine verilecek ölçekleri içtenlikle ve doğru olarak cevaplandıracakları kabul edilmiştir.

Sınırlılıklar

- 1- Araştırmanın bulguları Konya Lisesi, Erbil Kuru Lisesi, Cemil Keleşoğlu Lisesi’ nde okuyan 9. ve 11. sınıf lise öğrencilerinden elde edilecek verilerle sınırlıdır.

- 2- Araştırmada elde edilecek veriler ‘Algılanan Aile Desteği Ölçeği’, ‘Rotter Denetim Odağı Ölçeği’ ve ‘UCLA Yalnızlık Ölçeği’ nin uygulanmasıyla elde edilecek verilerle sınırlıdır.

Tanımlar

Aile desteği: Ailenin, çocuğun fiziksel, duygusal ve sosyal gelişimi süresince koşulsuz sevgi sınırları içersinde, çocuklarına sağladıkları sosyal ve psikolojik destektir.

Yalnızlık: Kişinin sosyal ilişkiler ağının nitel yada nicel anlamda önemli ölçüde yetersiz olduğu durumlarda yaşanan olumsuz bir duygu olarak tanımlanır (Tarhan,1998).

İçten Denetim: Karşı karşıya geldikleri durumların daha çok kendi denetimlerinde olduğuna inanan bireylerdir.

Dıştan Denetim: Karşı karşıya geldikleri durumların sorumluluğunu daha çok kendi denetimleri dışında başka faktörlerde arayan bireylerdir.

Ergenlik:İnsan gelişiminin fırtınalı ve stresli bir evresi, kişinin yetişkine özgü ayrıcalıkların kendisine verilmediğini hissettiği zaman başlayan ve yetişkinin toplumsal konumu kendisine verildiği zaman sona eren gelişim dönemi olarak tanımlanabilir (Sieg, 1971, s.338).

BÖLÜM II

İLGİLİ YAYIN VE ARAŞTIRMALAR

İnsanın temel gereksinmelerinden biri diğer kişilerle sevgi alışverişinde bulunmak ve dostça ilişkiler kurabilmektir. Bu nedenle sosyal ilişkiler bireyin hayatında çok önemli bir yere sahiptir. Sosyal ilişkiler, doğumdan başlayarak ölüme dek insan yaşamının her döneminde giderek artan ve arttıkça karmaşıklaşan bir olgudur. Sosyal bir varlık olan insan çevresiyle ilişki kurma ve sürdürme çabası içinde olup, günlük hayatta yaşadığı ilişkiler, karşılıklı etkileşimler ve bu etkileşimleri algılama biçimi kişiliğin oluşmasında önemli rol oynar.

ERGENLİK DÖNEMİNDE AİLE DESTEĞİ

Lise çağlarında yoğun bir şekilde yaşanan ve gencin gelecekteki yaşamında belirleyici bir dönem olan ergenlik, çocukluk ile yetişkinlik arasında yer alan fiziksel, psikolojik ve sosyal gelişme ve olgunlaşma sürecidir.

Ergenlik döneminin yaş sınırları kesin olarak belirlenememiştir, ancak aşağı yukarı 12 yaş ile fiziksel büyümenin hemen hemen sona erdiği 17-18 yaşlarına dek uzanır (Atkinson; Atkinson; Hilgard, 1995). Bu dönemde genç, hem akran gruplarıyla hem de yetişkinlerle yeni yaşantılar, yeni sorumluluklar, yeni ilişkiler yaşama, anne-babaya bağılıktan kurtulma, cinsel kimliğini kabullenme, toplumda yerini arama ve bir mesleğe yönelme çabalarını yoğun yaşar (Kılıçcı,1980; Ekşi,1985;Yörükoğlu,1985;Kulaksızoğlu,1989;Kandemir,1991;Alisinanoğlu,1999). Kimlik oluşumu olarak adlandırılan bu süreçte ergen toplumun sunduğu rolleri, ailesinin önerdiği seçenekleri etkin bir şekilde deneyerek, bunlardan bazılarını kendi öz rolleri yada temel özellikleri olarak kabul eder. Bu roller ve özellikler genellikle "kimlik" adı altında toplanır.

Kişiliğin yaşamın ilk yıllarında biçimlenmeye başladığı dikkate alınarak, bireyin aile ortamına katıldığı doğumundan itibaren tutarlı, dengeli, sevgi ve saygı gösterilerek eğitildiği bir aile ortamı, ileride davranışlarının ve kişiliğinin sağlam temellerinin oluşturulmasında (Aksoy, 1992) ve çocuğun ilk sosyal deneyimlerini edindiği yer olması nedeniyle, çocuğun gelişmesinde ve sosyalleşmesinde birinci derece önemlidir (Eshleman, 1985; Lamana and Reidman,1991; Yavuzer, 1987). Bu yüzden, toplumun değer yargılarına ve niteliklerine uygun bir birey olarak yetişmesi önce aile çevresinde şekillenmeye başlar (Bilir, Dabanlı, 1981).

Çocuğun aile içindeki yerini gerek anne-babanın, gerek diğer aile bireylerinin çocukla etkileşimi belirlemektedir. Aile üyeleriyle paylaşılan birlikteliğin niteliği; çocuğun diğer bireylere, nesnelere ve tüm yaşama karşı aldığı tavırların, benimsediği tutum ve davranışların temelini oluşturmakta ve ilk yaşantıların oluşmasında büyük önem taşımaktadır. Aile içi iletişimin bu denli önemli olması dikkate alınarak çocuğa destek sağlamak gerekir (Broderick, 1984; Leavenworth et all.,1988; Farley,1992; Akt: Ersoy,1997).

Çocukluk bağımlılığından kurtulup seçeneklerini keşfetmeye çalışan ve kimlik oluşumundaki kaygıyla savaşıyor genç, tam olarak ailesinden kopmak istemez. Kararlarını bağımsız olarak almak isteyen, yeni kimliği ve duygularıyla kendisini başkalarından oldukça farklı ve hiç kimsenin yapamayacağını yapacak güçte bir kahraman gibi hisseden ergen, bu maceralı yolunda ailesini aktif keşif için koşulsuzca kullanabileceği bir üs ve tehlike anında sakınmadan dönebileceği bir sığınak olarak görmek ister. Bu da yeni deneyim ve arayışlarında aile desteğinden emin olamayan ergenlerin kimlik oluşumu sürecinde aile desteğinin kritik rolünü göstermektedir (Sümer,1999).

Ergenlik döneminde bağlanmanın kökeni gencin erken yaşlarda onu büyüten kişilerle olan ilişkisine bağlıdır. Erken yaşlarda çocuklarının gereksinmelerini koşulsuz ve tutarlı olarak karşılayan, yakınlık ve sıcaklıklarından esirgemeyen, her zaman destekleyici olan ve onlar için hep ulaşılabilir bir yerlerde bulunan anne-babaların genellikle “güvenli bağlanan” çocuklara sahip oldukları bilinmektedir (Sümer,1999).

Sosyal gelişim de kişiliğin bir parçasıdır. Çocuğun sosyalleşmesi her yaşta adım adım gelişir ve değişik özellikler gösterir (Bilir, Dabanlı, 1981). Erikson ‘un psiko-sosyal gelişim dönemlerinin ilki olan “temel güvene karşı güvensizlik”, genci erken yaşlarda büyüten kişilerle, bu dönemde anneye, olan ilişkisinin niteliğinin önemini en iyi şekilde yansıtır. Çocuk özellikle anneye etkileşim içindedir. Eğer anne çocuğu belli zamanlarda besliyor, ihtiyaçlarını gideriyor, sevgi ve yakınlık gösteriyorsa çocuk ihtiyaçlarının karşılanacağına güvenmeye başlar. Bu da temel güven duygusunun kazanılmasını sağlar. Bu dönemde temel güven duygusunun kazanılmış olması, kişinin daha sonraki dönemlerde kendine ve dış dünyaya güvenmesini sağlayacak, bu sayede sosyal ilişkiler kurulabilecektir.

Olumsuz bir özellik olan güvensizlik duygusu ise insan ilişkilerini hem nitelik hem de nicelik olarak etkileyecek ve muhtemelen kişinin kendini yalnız hissetmesine yol açacaktır (Özodaşık, 1989).

Ergenlik çağında sosyalleşme sonucu ergen değişik davranışlar içersine girer. Toplum normlarına uymaya başlar. Toplumunda ondan beklentileri olduğunun farkındadır. Eril ya da dişil bir toplumsal rolü olduğunu bilir ve bunu en iyi şekilde gerçekleştirmeye çalışır. Artık kendi ekonomik özgürlüğünü elde etmek için bir mesleğe yönelir, ben merkezci bir tutumdan uzaklaşıp toplum sorunlarıyla ilgilenmeye başlar. Tüm bu gelişim görevlerini sağlıklı bir şekilde tamamlayabilmesi, toplum kurallarını öğrenebilmesi arkadaşlık ilişkilerinde dolayısıyla gelecekteki ilişkilerinde başarılı olması ergenin ailesiyle kurduğu olumlu ilişki sonucunda gerçekleşir. Çünkü, aile bütünlüğün korunduğu, diğer bir ifadeyle, aile içi dengenin bozuk olmadığı durumlarda çocuklar, kendilerini çevrenin olumsuz etkilerinden koruyabilmekte, daha kolay başa çıkabilmektedirler (Broderick, 1984; Leavenworth et all.,1988; Farley,1992; Akt: Ersoy,1997).

Anne- baba çocuğun çevresinde yer alan en önemli kişilerdir (Hansen and Maynard, 1973). Kendisi iyi uyum yapmış çocuklarını seven ve sayan, her konuda çocuğuna koşulsuz destek olan anne- babalar, onlara, kendini değerli bulma (Self-Worth) ve kendine güvenme(Self-Confidence) duygularını kazandırabilirler. Sevgi ve övgüleriyle çocuklarının istenilen ve sevilen kişiler oldukları duygu ve inancını edinmelerine yardımcı olurlar (Clifford,1984).

Aile ile kurulan bu olumlu ilişkiler sonucunda ergen tarafından kazanılan güvenli duygusal bağ yada bağlanma; ergende yapıcı ve geliştirici bir özerkliğin oluşumunu, özsaygı, başarılı bir sosyalleşme sürecini, olumlu arkadaş ilişkileri kurmasını sağlar. Tersine anne-babası tarafından yakınlık ve sıcaklık görmeyen, gereksinmelerini koşullu karşılayan, tutarsız büyütülen, ihtiyacı olduğunda yanında anne-babasını bulamayan gençler 'güvenli bağlılık' oluşturamazlar. Bunun sonucunda öz saygıları ve kendilerine güvenleri gelişmez, başkaları tarafından sürekli onay beklerler, sağlıklı sosyal ilişki kuramaz ve yalnız kalırlar.

AİLE DESTEĞİ İLE İLGİLİ YAPILAN ÇALIŞMALAR

A- Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar

Cutrona (1986) çalışmasında, bireylerin çevrelerinden algıladıkları sosyal desteğin, bireyin stresle başa çıkabilmesini kolaylaştırdığını tespit etmiştir.

Rook (1987), sosyal destekle yalnızlık arasında ters yönde bir ilişki olduğunu, bireyin sosyal desteğinin artmasıyla yalnızlık algısının düştüğünü söylemiştir.

Lakey ve Heller (1988) araştırmalarında, bireyin gelişim yıllarında ailelerinden algıladıkları sosyal desteğin niteliği ile yetişkin olduklarında algıladıkları sosyal desteğin niteliği arasında olumlu bir ilişkinin olduğunu saptamıştır.

Cauce, Hannan ve Sorgeant (1992) tarafından yapılan çalışmada erken ergenlikte yaşam stresi, sosyal destek ve denetim odağı ilişkisini incelemiştir. Araştırmanın sonuçları kaygı ve okulla pozitif uyumun içsel denetim ile ilişkili olduğunu gösterirken, dıştan denetimle ilişkili olmadığını ortaya koymuştur (Akt:Buluş 1989)

Rook (1984) herhangi bir sıkıntılı durumda bireyin psikolojik dengesi bozulduğunda, dıştan gelen desteğin bireyin bu sıkıntılı durumla baş etmesini kolaylaştırdığını söylemiştir. Hays (1985)'da sosyal desteğin fikir verme, yollar ve çözümler gösterme, bireye duygusal olarak onun yanında olduğunu hissettirme gibi yardımlar içerdiğini, bireyin başkalarıyla olan etkileşimini ve çevreyle olan uyumunu arttırdığını belirtmiştir (Akt:Demir 1990).

Peterson (1991), ergenlik çağı sorunlarıyla başa çıkma ile algılanan aile desteği arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında, başa çıkma düzeyi ile aile desteği arasında pozitif bir ilişkiye rastlamıştır. Buna göre ergen, algıladığı aile desteği sayesinde yaşadığı olumsuzluklarla daha rahat başa çıkabilmektedir.

Armsden ve Greenberg (1987) çalışmalarında anne-baba-arkadaş bağlılığı ile ergenin psikolojik sağlığı (benlik saygısı, yaşam doyumu ve duygulanım statüsü açısından) arasındaki ilişki incelenmiştir. Çalışmada 16-20 yaş arasında 179 kolej öğrencisi kullanılmıştır. Sonuçta, hem anne-baba, hem de arkadaş bağlılığının algılanan niteliği ve kalitesi (algılanan sosyal destek) ile psikolojik sağlık arasında anlamlı bir ilişki bulmuşlardır. Aynı zamanda algılanan sosyal destek arttıkça, stres

verici yaşam olaylarının yarattığı psikolojik problemlerin azaldığı bulunmuştur. Elde edilen bulgular ergenlerde güvene dayalı anne-baba-arkadaş bağlılığı kuvvetlendikçe benlik saygısı artmakta, daha fazla yaşam doyumunu artmakta ve sağlıklı duygulanımlar gelişmektedir (Akt:Banaz, 1992).

See Evans (1993) ergenler üzerinde yaptığı araştırmasında ergenlerin, ergenlik döneminin beraberinde getirdiği olumsuz tecrübe ve bunalımları, sahip oldukları aile desteğinin yararlı etkileri sayesinde daha kolay atlatabildiklerini bulmuştur.

Hashima ve Amato (1994), olumsuz ekonomik şartlara sahip olan ailelerin çocuklarına karşı olan anne-baba tutumlarını incelemiş ve bu ailelerin çocuklarının anne ve babalarından elde ettikleri aile destek düzeyinin düşük olduğunu saptamışlardır (Akt:Yıldırım, 1998).

B-Yurt İçinde Yapılan Çalışmalar

Sorias (1988), cinsiyet farkının sosyal destek düzeyine etkisini incelemiş ve kız öğrencilerin sosyal destek düzeylerinin, erkeklerden daha yüksek olduğunu belirtmiştir. Başka bir araştırmasında Sorias (1988) ruh sağlığı ile sosyal destek arasında olumlu bir ilişki bulmuştur.

Demir (1990) yaptığı çalışmada aileden, karşı ve aynı cins arkadaşlarından ve birden çok kişiden destek alan öğrencilerin yalnızlık düzeylerinin, destek almayanlara göre daha düşük olduğunu bulmuştur.

Banaz (1992) "Lise Öğrencilerinde Sosyal Destek Kaynakları Ve Stres İle Ruh sağlığı Arasındaki İlişki" yi incelediği çalışmasında, lise öğrencilerinin sosyal destek kaynakları ile stres arasında ters yönlü, ruh sağlığı ile olumlu yönde bir ilişki saptamıştır. Buna göre, öğrencilerin aile ve arkadaşlarından algıladıkları sosyal desteğin arttıkça stres düzeylerinin azaldığını, paralelinde ruh sağlığının olumlu yönde arttığını belirtmiştir.

Güçray (1995) 290'ı kız, 510'u erkek olmak üzere toplam 800 öğrenci üzerinde yaptığı çalışmasında " Bazı kişisel değişkenler, algılanan sosyal destek ve atılganlığın karar verme stilleriyle ilişkisini incelemiştir. Elde ettiği bulgulara göre, aile ve arkadaştan algılanan sosyal destek ve atılganlık değişkenleri uyumsuz karar verme stilleriyle negatif yönde, uyumsal seçicilik stili ile pozitif yönde bir ilişki saptamıştır. Buna göre, öğrencilerin karar verme tepki biçimleri, arkadaş ve aileden

algılanan sosyal destek ve atılganlık düzeylerinden anlamlı düzeyde etkilendiğini, özellikle aileden algılanan sosyal desteğin karar verme davranış biçimlerinin belirlenmesinde önemli olduğunu bulmuştur. Araştırmanın diğer bir sonucu da, aileden ve arkadaştan algılanan sosyal destek ve atılganlığın karar vermede yaşanan stres üzerinde özellikle etkili olduğu ve ortaya çıkan stres yoğunluğunun karar verme tepki biçimini belirlediği yönündedir.

Güçray, bu çalışmada ele alınan sosyal destek ve atılganlığın bireyin algısal dünyasının niteliğini etkileyerek yeni uyarıcı durumlarda bireyin durumu değerlendirmesini ve karara ulaşmasını etkileyen bireysel bir yapı olarak işlev gördüğünü ifade etmiştir.

Güçray (1995) "UCLA Yalnızlık Ölçeği" ile "Algılanan Aile Desteği Ölçeği" arasında korelasyona baktığı çalışmasında algılanan aile destek düzeyi ile yalnızlık arasında ters yönde bir ilişki bulmuştur. Buna göre, aile destek düzeyi yüksek olan öğrencilerin yalnızlık düzeyi düşük bulunmuştur.

Yıldırım (1997) "Algılanan Sosyal Destek Ölçeğinin Geliştirilmesi, Güvenirliği ve Geçerliliği" ni araştırdığı araştırmasında, ASDÖ' nün özellikle öğrencilere uygulanarak, öğrencilerin kendi ailelerinden, öğretmenlerinden aldıkları destek düzeyinin belirlenmesinde, gelişimsel rehberlik çerçevesinde hizmet sunan rehber öğretmenlerin işini kolaylaştıracağını ifade etmiştir.

Yıldırım (1998) "Akademik Başarı Düzeyleri Farklı Olan Lise Öğrencilerinin Bazı Değişkenlere Göre Sosyal Destek Düzeyleri" ni incelemiştir. Buna göre, akademik başarısı yüksek olan öğrencilerin akademik başarısı düşük olan öğrencilere göre kendi ailelerini biraz daha dindar gördüklerini ve akademik başarısı yüksek öğrencilerin, ailelerinin dindarlık düzeylerinden pek fazla etkilenmediklerini bulmuş, akademik başarısı düşük öğrencilerden ailesi dindar olanların çocuklarına daha çok sosyal destek verirken, dindarlık düzeyi düştükçe ailelerin çocuklarına sağladıkları destek düzeyinin de düştüğünü söylemiştir.

Diğer bir araştırmasında Yıldırım (1998), akademik başarı düzeyleri farklı olan lise öğrencilerinin sosyal destek düzeylerini incelemiştir. Araştırma bulgularına göre;

- Lise öğrencilerinin akademik başarıları ile aile, arkadaş ve öğretmenlerden sağlanan sosyal destek arasında olumlu yönde bir ilişki bulunmuştur.
- Akademik başarı farkı gözetmeksizin lise öğrencilerinin sosyal destek aldıkları kaynakların başında “aile”, ikinci sırada “arkadaş” ve son sırada ise “öğretmen” gelmektedir. Yıldırım, ailenin en önemli sosyal destek kaynağı olmasının çocuğun veya gencin eğitiminde ailenin önemli bir role sahip olduğu şeklinde yorumlanmıştır.

DENETİM ODAĞI

Denetim odağı (locus of control) kavramı Rotter’in davranışçı bilişsel yaklaşımlar arasında bir bağlantı kurarak geliştirmiş olduğu toplumsal öğrenme kuramında belirttiği kişilik özelliği olarak üzerinde çok sayıda araştırma yapılmış olduğu bir kavramdır (Gökçekan, Yanılmaz, 1998).

Denetim odağı kavramı ilk kez 1966’da Rotter tarafından kullanılmıştır. Rotter (1966) kontrol noktasının çok yönlü olduğu fikrini ortaya atmıştır.

Denetim odağı “kişinin, iyi ya da kötü kendisini etkileyen olayları yetenek, özellik, ve davranışların sonuçları ya da şans, kader, talih ve güçlü başkaları gibi kendisi dışındaki güçlerin işi olarak algılaması eğilimidir” şeklinde tanımlanabilir (Dönmez, 1985).

Denetim odağının bağlı olduğu, Rotter tarafından geliştirilen toplumsal öğrenme kuramı; çağdaş psikolojideki farklı ve önemli bir yaklaşım, davranışçı kuramlar bilişsel kuramları işlemsel olarak tanımlayıp yapılandırmaya ve deneysel sınamalarla bütünleştirmeye çalışan oldukça yeni bir kuramdır. Rotter tarafından toplumsal öğrenme kuramı içerisinde tanımlanan “Denetim odağı” kuramına görgül araştırmalar sonucu pek çok durumda işlerlikte olan bir kişilik boyutu olarak ölçülüp, değerlendirebileceği kanıtlanmış ve böylece kavram çerçevesinde giderek özgül bir kuram oluşturulmuştur (Rotter, 1985; Mc Candless, Evans, 1973; Akt: Aksoy,1992).

Genellenmiş bir beklenti olan denetim odağı, bireyin belirli bir davranış sonucunda beklediği bir pekiştirme olasılığıdır. Buna göre Rotter içsel ve dışsal denetim odaklarının pekiştireç kaynaklarını birbirinden ayırmıştı. İçsel denetim odağı pekiştireçlerinin, şahsın kendi kabiliyet ve davranışından kaynaklandığını

ifade etmektedir. Dışsal denetim odağı pekiştireçlerini ise talih, şans, kader gibi bir dizi dış kuvvetlerle ifade etmektedir(Rotter, 1966). Daha da önemlisi, denetim odağı konusundaki öğrenme süreci içerisinde olumlu ya da olumsuz bir pekiştireci takip eden durumlarda içsel denetim odağının, dışsal denetim odağına göre fertlerde daha çok davranış değişikliği oluşturduğu görülmüştür. Tabii burada pekiştireçlerin kişi için anlamlı olması gerekir. Bu tür kontrol noktasının anlamlı ve kişiler için daha etkili olmasının sebebi, kişilerin davranış değiştirmelerinde kontrole sahip olmalarıdır. Öte yandan, dışsal denetim odağı ile hareket eden şahıslarda daha az davranış değişikliği görülmesinin sebebi ise bunların davranış üzerindeki kontrol etkisini tamamen kendi dışlarında şans ve kadere vermiş olmasıdır. Rotter (1966), birçok durumda davranışı değiştiren ve öğrenme sürecinin anlaşılabilmesinde önemli etkiye sahip olan denetim odağı değişkeninde şahsi farklılaşmaların olduğu hipotezini ileri sürmüştür.

Rotter, insanlarda öğrenmenin yalnızca pekiştirmenin bilinçli olmayıp, bireyin elde ettiği ödül ve cezaların kendisi tarafından ya da kendi dışındaki güçlerce denetlendiğine ilişkin inancına da bağlı olduğuna dikkat çekmiştir. Buna göre, ödül ve cezaların etkisi bireyin bu durumu (sonuçları) kendi davranışına bağlı olarak algılayıp algılamamasına bağlıdır. Böylece insanlar, davranışlarının sonuçlarına ilişkin beklentilerini iki eğilimden birisine bağlı olarak genelleştirirler. Bu eğilimlerden biri ödül ve cezaların büyük ölçüde kendi eseri olduğu, bunların ortaya çıkışından daha çok kendi davranışlarının etkili olduğu doğrultusundaki genel beklenti (ya da inanç) olarak ifade edilmektedir ki bu “ İçsel Denetim (İnternal Locus of Control)” , bu inancı taşıyan ise “içsel denetimli” olarak nitelendirilmektedir.

Diğeri de ödül ve cezaların kişinin kendi dışındaki başka güçlerce (Örneğin; Tanrı, kader, şans, diğer insanlar...) uygulandığı, yönetildiği ya da denetlendiği, böylece ödüle ulaşma ve cezadan kaçınma konusunda kişisel çabaların etkili olamayacağı doğrultusundaki genel beklentidir ki bu da “Dışsal Denetim (External Locus of Control)” olarak tanımlanmakta ve bu inancı taşıyanlar da “dışsal denetimli” olarak nitelenmektedir (Yeşilyaprak, 1990).

Araştırmalar, dıştan denetimlilerle karşılaştırıldığında içten denetimlilerin entelektüel ve akademik etkinliklerde daha fazla zaman harcadıklarını (Crandal ve

ark.,1965), kendilerini daha etkili, güvenli ve bağımsız kişiler olarak algıladıklarını (Solomon ve Oberlander, 1974) ve kendilerini daha olumlu değerlendirdiklerini (Kilman ve Howell, 1974) göstermektedir (Akt:Dönmez, 1985).

İç denetimli olanlar dış denetimli olanlardan pek çok açıdan farklılaşmaktadır. İç denetimli olanlar daha bağımsız, daha başarılı, politik açıdan daha aktif ve daha fazla kişisel güce sahip olma eğilimindedir. Dış denetimli olan bireylerin psikopatoloji sergileme olasılığı daha yüksek, daha fazla yetersizlik hissetmekte, daha fazla anksiyeteli ve depresif olmakta, daha az güç ve esneklik göstermektedir. Ciddi psikiyatrik hastalığı olanların dış denetimli olma olasılığı yüksektir (Yalom, 1999).

Seligman ve Martin (1979)'a göre bireyler karşılaştıkları olaylar hakkında yüklemelerde bulunurlar. Bu yüklemeler genellenerek sonraki davranışlarına yansır. Birey, davranış ile sonuç arasındaki ilişki ile ilgili yüklemeleri iç ve dış etmenlerden birine yapar ve bu yüklemeler farklı sonuçlar ortaya çıkarır. Genelde bir davranışın sonucu için çevre ve kişinin kendisi olmak üzere iki kaynak vardır. Davranışlar etkili kişisel ve çevresel özelliklerin bir ürünüdür. Etkili kişisel özellikler güç, yetenek, istek ve çabalarla belirlenir. Etkili çevresel özellikler ise zorluk ve şans etkenlerini içerir. Davranışın nedenlerinin kişisel ve çevresel etmenlere bağlı olarak algılanması kişilerde farklı davranış şekillerine yol açar.

Denetim Odağını Etkileyen Faktörler

Aile ortamının özellikleri ve aile içi ilişkiler, bir kişilik özelliği olan denetim odağının kazanılmasında önemli bir etkidir.

Anne babanın tutum, değer, ilgi ve inançlarının ifadesi, bir kişilik boyutu olarak denetim odağını belirleyen değişkenlerin en önemlisi olarak görülür. Çocuk büyüdükçe denetim odağının dıştan içe doğru bir değişiklik göstermesi beklenir. Yalnız, yaşça büyüme içten denetimli olmayı etkilemez. Yaşça büyümeyle birlikte ebeveynlerin çocuklarının kendi başlarına karar alabilmedeki serbestliği, büyüdükçe ailesine ve çevresine karşı bağımsızlığını elde etmesi ve daha yeterli duruma gelme çabaları onun daha içten denetimli olmasında etkili olmaktadır (Şar.1997).

Rotter. kuramında anne- baba- çocuk ilişkisine özel bir yer vermiştir. Çocuk anne- babadan aldığı olumlu pekiştirmelerle, kişiliğin beklentileri etrafında geliştirmektedir. Davranışların gelişimi pekiştirmeler olmadan mümkün değildir

(Rotter, 1972). Ayrıca çevreden alınan pekiştirmelerde önemlidir. Bireyin kendisiyle kurduğu iletişim beklenti düzeyinin önemli bir kısmını meydana getirmektedir. Birey hem çevreden hem de kendisinden aldığı güç ile kişiliğini geliştirmektedir (Rotter, 1966; Rotter,1972).

Dış denetimin iç odağı yönünde değişiminde, yaş, çevre ve tecrübeler etkili olmaktadır. Denetim odağında meydana gelebilecek değişikliğe farklı eğitim ortamlarının da etkili olabileceği söylenebilir (Lefcourt, 1976).

DENETİM ODAĞI İLE İLGİLİ YAPILAN ÇALIŞMALAR

A- Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar

Katkowsky (1967) çalışmasında, ailelerin çocuk yetiştirme tutumları; sevecen, koşulsuz ve destekleyici olduğunda içten denetim kişilik özelliği oluşmasına, tersine baskıcı, koşullu ve reddedici durumların dıştan denetim kişilik özelliği oluşmasının neden olduğunu göstermiştir.

Zihinsel ve davranışsal sonuçlardan tahmin edilebilir yöndeki çalışmalarda içsel denetim odağının; başarıma ihtiyaçlarının artmasıyla (Minton, 1967), sosyal katılıma istekle (Gore ve Rotter, 1963; Strickland,1965), görevlerde gösterilen gayretle (Mischell, Zeis ve Zeis,1974) ve çevre ile ilgili daha çok şey öğrenme isteğiyle alakalı olduğu sonucuna varılmıştır.

Davis ve Davis (1972) çalışmasında, içten denetimplilerin başarısızlıklarının sorumluluğunu kendi yetenek ve performanslarında aradığını, dıştan denetimplilerin ise kendi yetenek ve performanslarından ziyade şansa yada güçlü başka kişilere yüklediklerini tespit etmiştir.

İçsel denetimin, dışsal denetimle karşılaştırıldığı araştırma sonuçlarına göre, içsel denetimplilerin daha az duygusal düzensizlik gösterdikleri (Lifshitz ve Chovers, 1972; Lifshitz ve Gerson, 1972), daha az antisosyal davranış gösterdikleri (Nadler, Romek ve Shapiro- Friedman,1979; Nagler, 1970; Yinon, Sharon, Azgad ve Barshir, 1981), ebeveynle daha güçlü ve etkili ilişkiler kurabildikleri (Devereux, 1974) bulunmuştur.

Duke ve Nowicki (1974), erkeklerin okuduğu bir kolejde son sınıf öğrencilerinde, içsel denetim odağının başarılı notlar almaya yol açtığı sonucuna varmışlardır. Yapılan bu çalışmada cinsiyet, sosyo-ekonomik durum ve etnik yapı değişkenleri sabit tutulmuştur.

Denetimin nereden kaynaklandığına ilişkin inanç ya da beklentinin davranışı etkilediği görüşünü destekleyen deneysel çalışma Phares (1957)'in kişinin olayları kendisinin denetleyip denetleyemeyeceğine ilişkin beklentisinin ona yaptırılan bir işe ilişkin yönergelerle ayarladığı çalışmasıdır. Bu deneyin sonuçları, bir denetim odağı algısını bilmenin, onun bir işteki başarı ve başarısızlıklara karşı tepki gösterirken ne tür yargılardan yola çıkacağını kestirmede yararlı olduğunu göstermektedir. Eğer bir sorun becerilere dayalı olarak çözülebilecek cinsten algılandysa bireyler o sorunla ilgili geçmiş yaşantılarını gelecek başarı yada başarısızlıklarını değerlendirmede kullanmaktadırlar. Öte yandan, çabaların sonuçları şansa bağlanırsa bireyler davranışlarının sonuçlarını görmez ve bir kumarcınıninkine benzer biçimde davranmaya başlar (Phares, 1957; Akt: Dönmez, 1986).

Holode ve Kopa (1988), kişilik özelliği olarak psikopatik eğilim ile denetim odağı arasındaki ilişki üzerinde çalışmışlardır. Araştırmada dıştan denetimlilik ile psikopatik eğilim arasında olumlu bir ilişki bulunurken sosyo-ekonomik düzey ile denetim odağı arasında anlamlı bir ilişki bulunamamış ve kızların erkeklere göre daha dıştan denetimli oldukları sonucuna varılmıştır.

Jensen, Olsen ve Hughes (1990) yaptıkları araştırma sonucunda, kadınların erkeklerden daha dışsal olduklarını, sosyal statü düştükçe ve yaş ilerledikçe dışsallığın yükseldiğini ortaya koymuşlardır (Akt: Buluş, 1996).

Schill, Toves ve Ramanaiah (1980) içsel ve dışsal denetimlilerin yalnızlık problemi ile başa çıkma becerilerini ölçmek için bir araştırma yapmışlardır. Araştırma sonuçları; içsel denetimli deneklerde somatik ve psikolojik stres ile yalnızlık arasında pozitif ve anlamlı, düşük bir ilişki gösterirken, dışsal denetimliler için söz konusu ilişki daha yüksek olarak bulgulanmıştır. Benzer bir sonuç Johnson ve Sarason (1978, Akt:Schill, Toves ve Ramanaiah,1980) tarafından bulunmuş ve içsel denetimlilerin stres dolu yaşam olayları ile daha etkili mücadele edebildikleri vurgulanmıştır. Aynı araştırmacılar dışsal denetimli erkek deneklerin yalnızlıktan daha çok etkilendiklerini de belirtmişlerdir (Akt: Buluş, 1996).

Cummins (1988) “alınan” ve “alınabilecek” sosyal desteklerin, içsel kontrole inanan bireylerin başa çıkma davranışlarını olumlu yönde etkilediğini belirtmiştir (Akt:Uslu, 1999).

B - Yurt İçinde Yapılan Çalışmalar

Kuzgun (1972) “Ana-babanın bireyin kendini gerçekleştirme düzeyine etkisi isimli çalışmasında, anne-babalarını demokratik olarak algılayan bireylerin, anne-babalarını ilgisiz ve otoriter olarak algılayan bireylere göre, zamanı iyi kullanma, desteği içten alma, kendini gerçekleştirmeye götüren değerleri benimseme ve kendine saygı duyma nitelikleri bakımından puanları daha yüksek bulunmuştur. Buna göre, desteği içten alan kimseyi, dış çevreye mümkün olduğu kadar az bağımlı, kendine yetebilen ve kendini gerçekleştirmeye yönelik bir kimse olarak nitelendirmiştir.

Kağıtçıbaşı (1972), içten denetimli olmakla yurtseverlik, başarı güdüsü, kişisel gelecek hakkında iyimserliğin, dıştan denetimli olmakla sosyal değişmeye karşı direnen kişilik, normsuzluk, yabancılaşma, kişisel gelecek hakkında kötümserliğin bir arada düşünüldüğünü söylemiştir.

Başal (1983)’in “Çevre Büyüklüğü ve 10-12 Yaş İlkokul Çocuklarında Denetim Odağı” adlı araştırma sonucunda çocuğun içten denetim algısı geliştirmesinde sadece fiziksel çevredeki tecrübelerle değil, genel olarak çevrenin eğitim düzeyi, dini inanışlar, kadercilik ve benzeri diğer toplumsal çevre değişkenlerinin de etkili olduğu bulunmuştur.

Dönmez (1984) “Belirli Toplumsal Durumların Algılanmasında Denetim Odağının Etkisi”ni incelediği çalışmasında, Heider’ in denge kuramından kaynaklanan sekiz toplumsal duruma iki grup deneyin farklı tepki göstereceği düşüncesinden yola çıkarak 201 içten ve 201 dıştan denetimli erkek öğrencinin bu durumlara “rahatlık” ve “değişiklik isteği” açısından tepkileri karşılaştırmıştır. Araştırma sonucunda, içten denetimli olanların genelde dış denetimlilere oranla dengeli olan durumların dengesizlerden, anlaşılabilir olanların tartışılmalardan, çekici olanların iticilerden, olumlu dengeli olanların olumsuz dengelilerden daha rahat olarak algılandıklarını ve daha az değiştirilmek istediklerini bulmuştur.

Dönmez (1985), öğrencilerin geldikleri yerleşim merkezlerinin büyüklüğü ile denetim odaklarını karşılaştırmış, karşılaştırma sonunda küçük yerleşim merkezlerinden gelen öğrencilerin, büyük merkezlerden gelenlerden daha çok dışsal denetimli olduğunu bulmuştur.

Denetim odağı ile uyma davranışı arasındaki ilişkinin araştırıldığı bir deneyde dıştan denetimlilerin grubun yanlış kararlarına içten denetimlilerden daha fazla uydukları, içten denetimlilerin ise başkalarından gelen baskılara boyun eğmeye daha az eğilimli oldukları ve kendi yargılarına daha fazla güvendikleri sonuçları bulunmuştur (Dönmez, 1986).

Korkut (1986) denetim odağı ile ilgili araştırmasında, erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha içten denetimli oldukları, öğrencilerin sınıf ve yaşının artmasıyla denetim odağının dıştan içe doğru değiştiği, ailesinin eğitim düzeyi yüksek olan öğrencilerin denetim odaklarının, düşük olanlara göre daha içten denetimli oldukları sonucuna varmıştır.

Gökçakan ve Yanılmaz (1998) “Öğretmen Adaylarında Denetim Odağı ve Stresle Başa Çıkma Tarzları” nı inceledikleri çalışmada, stresle başa çıkmada kendine güvenli yaklaşımlı kız ve erkek öğrencilerin sosyal destek arama yaklaşımındaki öğrencilere kıyasla daha fazla içten denetimli olduğunu saptamışlardır.

Yeşilyaprak (1988) ana-babanın çocuk yetiştirme yöntemleri ile denetim odakları arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında, denetim odağı üzerinde anne-babanın çocuk yetiştirme yöntemlerinin önemli bir etkisi olduğunu bulmuştur. Tutarlı disiplin, gösterilen ilgi, amaçlara ulaşmada yardım etme gibi anne-baba davranışları ile içten denetimlilik; cezalandırıcı disiplin anne-babanın aşırı koruyuculuğu, başarı için baskı gibi ana-baba davranışları ile de dıştan denetimlilik arasında olumlu bir ilişki saptamıştır.

Dağ (1991) RİDKOÖ’ nün geçerlik ve güvenilirlik ile ilgili çalışmasında kızların erkeklere oranla daha dıştan denetimli olduklarını bulmuştur.

Yüksel (1991) “İçsel Ya da Dışsal Denetimli Olmanın Ve Bazı Değişkenlerin Üniversite Öğrencilerinin Yalnızlık Düzeyine Etkisi” adlı araştırma sonucunda, dışsal denetimli olan bireylerin yalnızlık düzeylerinin içsel denetimli olan bireylerin yalnızlık düzeylerinden daha yüksek olduğunu saptamıştır.

Ören (1991) “Denetim Odağı ve Kendini Kabul Arasındaki İlişkiler” adlı çalışmasında içten denetimle kendini kabul arasında pozitif bir ilişki bulmuştur. Buna göre, içten denetimliler dıştan denetimlilerle karşılaştırıldığında daha yüksek düzeyde kendilerini kabul ettiklerini, kendini bazı konularda yeterli sayma,

problemlerini çözmeye daha başarılı olacağına inanma, davranışlarının sorumluluğunu kabullenme, kendi değer ve inançlarına uygun yaşama, kendilerini başkalarının kabul ettiğini inanmada daha yüksek olduğunu bulmuştur. Dıştan denetimlilerin ise aşırı mahçupluk ve utangaçlık gösterme ve erkeklerin kızlara oranla daha dıştan denetimli olduğu sonucuna varmıştır.

Yeşilyaprak (1992) denetim odağı ölçekleri üzerinde yaptığı eleştirel değerlendirme ile ilgili çalışmasında, denetim odağı kavramının kuramsal açıdan yeniden yapılandırılması ve denetim odağı kavramını kişiliğin daha derin ve kapsamlı boyutlarıyla ilişkilendirilmesi gerektiğini söylemiştir.

Özyürek (1992) denetim odağı ile ilgili çalışmasıyla ilgili bireylerin denetim odaklarında psikolojik danışma yardımıyla dıştan içe doğru olumlu bir değişimin olabileceğini ortaya koymuştur.

Şar (1997) “Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Kişilik Tercihlerinin ve Denetim Odaklarının Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi” isimli çalışmasında;

- Farklı programlarda okuyan öğrencilerin denetim odaklarında önemli düzeyde farklılaşma olduğunu,
- Cinsiyete göre denetim odağının farklılaşmadığını,
- Sosyal ortamın denetim odağını etkilemediğini,
- Denetim odağı ile kişilik özellikleri arasında anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur.

YALNIZLIK

İnsanın toplumsal tarihi, onun doğayla birlik durumundan çıkıp kendini çevresindeki doğadan ve insanlardan ayrı bir bütünlük olarak ayırmasmaya başlamıştır. Yine de tarihin uzun dönemleri boyunca bu ayırısama çok bulanık kalmıştır. Birey içinden çıktığı doğal ve toplumsal dünyaya yakından bağlı olmayı sürdürmüş, ayrı bir bütün olarak kendinin kısmen ayırımında olmasına karşın, ayrıca kendini çevresindeki dünyanın bir parçası gibi hissetmiştir. İnsanın özgün bağlarından uzaklaşıp giderek birey olarak ortaya çıkış süreci- ki buna “Bireyleşme” süreci diyebiliriz- çağdaş tarih içinde, Reform’ dan günümüze geçen yüzyıllarda doruğuna ulaşmış gibidir (Fromm, 1997, s.33)

Geçmişte insanlar doğanın zorlukları ve doğaya karşı savaşlarında galip gelebilmek için bir arada yaşamak zorundaydı. Ortak paylaşımlar hayatlarını

sürdürebilmek için gerekliydi. Bu dönemde insanlar birbirine güvenmek, destek olmak zorundaydı. Günümüzde yaşanan teknolojik gelişmenin getirmiş olduğu rahatlıkla insanlar arası etkileşimler, yerini bilgisayar ve makinalarla dolu bir dünyaya bırakmıştır. İnsanlar artık yaşamak için birbirine ihtiyaç duymamakta, güven verici anlamlı ilişkiler kurmaya çalışmak yerine, uzak durmayı yeğlemektedir.

Birey kendisini dış dünyaya bağlayan bağları kopartıkça diğer insanlardan ayrı bir varlık olduğunu hissetmekte ve bireyselleşmektedir. Ancak bu bağlar bireye güven ve ait olma duyguları sağladığı için, bireyselleşme süreci aynı zamanda yalnızlık duygularını da getirmektedir. Bu durumda bireyin bireyselliğinden vazgeçip kendini dış dünya içinde eriterek, çaresizlik ve yalnızlıktan kurtulmaya çalışması sonuç vermemekte, bireyselleşme süreci geri döndürülemez bir süreç olduğundan yalnızlık ve çaresizlik kaçınılmaz olarak bu sürecin içinde yer almaktadır (From,1941; Akt: Demir, s.22).

Jones, Freeman ve Goswick (1981) yalnızlığı, hoş olmayan, üzüntü, sıkıntı gibi negatif duyguları içinde barındıran bir durum olarak tanımlamaktadır. Rook (1984, Akt: Güngör, 1996) kişinin başkaları tarafından yanlış anlaşıldığında, kendini soyutlanmış hissettiğinde, duygusal dostluğu destekleyici aktiviteler için uygun arkadaşlar bulamadığında, diğer insanlar tarafından reddedildiğinde hissettiği duyguya “yalnızlık” adını vermektedir. Gençtan (1984) yalnızlığın, mutsuzluğunda eşlik ettiği bir duygu durumu olarak nitelendirmektedir.

Jones (1981) yalnızlığa sosyal ilişkilerin sıklığının az olması değil, ilişkinin niteliğinin kalitesinin düşük olmasının neden olduğunu belirtmektedir. Başka bir deyişle, yalnızlık sosyal ortamın özelliklerinden çok bireyin bu özellikleri algılayış tarzı, değerlendirmesi ve tepki biçimi ile ilişkilidir.

Weis (1973) duygusal ve sosyal yalnızlık olmak üzere yalnızlığı iki kategoride ele alır. Sosyal yalnızlık; ortak ilgi ve aktiviteleri paylaşan bir grubun üyesi olamamaktan duyulan sıkıntıdır. Yeni bir şehre taşınan birinin kendini bu çevrede yalnız hissetmesi sosyal yalnızlıktır. Duygusal yalnızlık ise; ilişki kurulan insanlarla içten ve samimi bir ilişki kuramamanın verdiği boşluk duygusudur. Yeni boşanmış çiftlerin yaşadığı yalnızlık duygusal yalnızlıktır (Akt: Yüksel, 1991, s.17).

Young (1982) yalnızlığı durumsal (geçiş), geçici, ve kronik olmak üzere üç boyutta incelemiştir:

- 1- Durumsal (geçiş) yalnızlık: İlişkilerinde doyum sağlayan bireyin geçici bir süre ilişkilerinden doyum alamaması olarak tanımlanabilir (boşanma ya da eş kaybı gibi).
- 2- Geçici yalnızlık: Belirli bir süre devam eden, anlık, yalnızlık duygusudur.
- 3- Kronik yalnızlık: Uzun süreli (2 yıl ya da daha fazla süreli) davranışsal ve duygusal düzensizlikler sonucu oluşan yalnızlık türüdür.

Durumsal ve geçici yalnızlık genellikle çevresel olayların ürünüdür. Kronik yalnızlık ise çevreden çok duygusal durumları içeren iç faktörlerle ilgilidir (Young, 1982). Kronik yalnızlık fiziksel sağlığı (Lynch, 1976) ve ruh sağlığını (Wenz, 1977; Neviano ve Gross, 1976) olumsuz yönde etkiler.

Yalnız insanlar çevresinden ve ailesinden yetersiz sosyal destek alan, yetersiz sosyal beceri ve olumsuz benlik algısına sahip, öz güven eksikliği yaşayan, utangaç, kendini yeterince ifade edemeyen, depresyon, ümitsizlik ve sosyal uyumsuzluk yaşayan bireylerdir.

Ergenlerde Yalnızlık Yaşantısı

Yetişkinler arasında hayli yaygın olan yalnızlığın çocuk ve ergenlerde de önemli bir problemdir. Ergenlik döneminin gelişim sürecinin en fırtınalı dönemlerinden birisi olması yalnızlığın bu dönemdeki önemini ne derece olduğunu gösterir. Çocukluktan yetişkinlik yaşamına geçiş dönemi olarak ergenlik, gelişimin her yönünde yaşanan çok boyutlu fizyolojik, bilişsel ve duygusal değişikliklerle kendini göstermekte, büyüme, sosyal rol tanımı, bilişsel gelişim, cinselliğin ayrımına varılması, bireyleşme çabaları, kimlik arayışları ve yakın ilişkilere duyulan yoğun gereksinimlerle ortaya çıkmaktadır (Eccles ve ark., 1993, Akt: Tarhan, 1998, s.25). Bu değişim sürecini bir biçimde sekteye uğratabilecek etmenler ergenlerde yalnızlık duygusunun ortaya çıkmasına neden olabilir (Tarhan, 1998, s.25).

Bu devrede genç hem insanlara gereksinim duyar, hem de ideal kişi olduğunu zannettiği insanların gerçekte ideal kişi olmadığını görerek düş kırıklığına uğrar (Hortaçsu, 1997, s.109).

Daha önce de belirtildiği gibi bireyin yalnızlık duygusu, sosyal ilişkilerin sıklığından ziyade, ilişkilerin niteliği ile ilgilidir. Çok arkadaşı olan bir ergen yakın ilişki kuramadığı için kendini yalnız hissedebilir, yine az sayıda arkadaşı olup samimi arkadaşlıklar kurmuş olan ergen kendini yalnız hissetmeyebilir ya da hiç arkadaşı olmayan ergen bu durumdan rahatsızlık duymayarak yalnızlık duygusu yaşamayabilir.

YALNIZLIKLA İLGİLİ YAPILAN ÇALIŞMALAR

A- Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar

Peplau, Russel ve Cutrona (1980) çalışmalarında erkeklerin kızlardan daha yalnız olduğu ve kendini açma davranışı konusunda daha yetersiz olduğuna ilişkin sonuçlar elde etmişlerdir. Benzer bir çalışma Salono (1980) yapmış, benzer sonuçlar elde etmiştir.

Jones, Freeman ve Goswick (1981) yaptıkları araştırmada yalnızlıkla, kaygı, sıkıntı, depresyon ve kişiler arası saldırganlık arasında pozitif bir ilişki bulmuştur.

Peplau (1982), Lamm ve Stephan (1978) yalnızlık yaşantısı ile cinsiyet farklılığı arasındaki ilişkiyi araştırdıkları çalışmada, cinsiyet farklılığı ile yalnızlık arasında anlamlı bir ilişki bulamamış, aynı şekilde Jones, Freeman, Goswick (1981)' de çalışmalarında aynı sonucu bulmuşlardır.

Hojat (1982) araştırmasında, çocukluk döneminde aile ve arkadaşları ile ilişkilerinde doyum alamayan bireylerin, yetişkin olduklarında yalnızlık düzeyinin arttığını bulmuştur.

Moore ve Schultz (1983) yaptıkları çalışmada toplum tarafından reddedilen yalnız ergenlerin kendilerini reddedilme sebebi olarak algıladıklarını, kontrolü kendileri dışında aradıklarını, yalnızlık çeken gençlerin bu duyguların nedeninin can sıkıntısı olduğunu ve bundan kurtulmak için çoğunlukla müzik dinleyip, televizyon seyrettiklerini tespit etmişlerdir.

Schmidt ve Kurdek (1985) yaptıkları bir araştırmada, kolej öğrencilerinin yaşlı kadınlara göre aileleri ile ve daha geniş sosyal gruplarla çatışma içinde olduklarını, yaşlı kadınların ise arkadaş ve yakın ilişkilerinde daha uyumsuz olduklarını ortaya koymuştur.

Franzoi ve Davis (1985) yaptıkları araştırma sonucunda, kızlar için arkadaşlara açılmanın yalnızlık duygusuyla ilişkili tek etmen olduğunu, erkeklerin

ise anne ile sıcak ilişkisinin, yalnızlık duygusuyla arkadaşlara açılmaktan daha güçlü bir ilişki olduğunu göstermişlerdir (Akt: Hortaçsu, 1997).

Schultz ve Moore (1986) yaptıkları çalışmada, üniversiteli kız öğrencilerinde yalnızlığın daha çok negatif kişisel ve etkili öz değerlendirmelerle bağlantılı olduğunu ve erkeklerin yalnızlığa kızlardan daha çok olumsuz reaksiyon gösterdiğini vurgulamışlardır. Araştırmacılar erkeklerin bu tutumlarını yalnızlığı, dışsal kontrol edilemeyen sebeplerden çok, kişisel başarısızlığa yükleme eğiliminde olmalarına bağlamışlardır (Akt: Buluş, 1996, s.33).

Rock (1987) sosyal destekle yalnızlığın arasında ters yönde bir ilişki olduğunu, bireyin çevresinden algıladığı sosyal desteğin artmasıyla, yalnızlık duygusunun azaldığını söylemiştir.

Marceon ve diğerleri (1987) genel bir yalnızlık duygusunun olabileceği gibi, ana-baba ve arkadaşlık ilişkileri ile farklı yalnızlık duygularının da olabileceğini söylemişlerdir. Araştırmalarında, arkadaşlık ilişkileriyle ilgili farklı yalnızlığın yaşla azaldığını ve arkadaş sayısı, arkadaşla tartışma, gelecekle ilgili mutluluk beklentisi ve okuldaki sorunlarla ilişkili olduğunu bulmuşlardır. Anne- babaya ilişkin yalnızlıkta ise on üç yaş dolaylarında azalma, on beş yaş civarında bir artış tespit etmişlerdir (Akt: Hortaçsu, 1997).

Williams (1983) suç işleyen ergenlerde yalnızlığı araştırmış ve orta düzeyde gelire sahip ergenlerin düşük ve yüksek gelir gruplarından daha fazla yalnızlık yaşadıklarını ortaya çıkarmıştır. Sonuçlar; yaş, cinsiyet, ırk, anne ve babadan birinin veya her ikisinin oluşu, doğum sırası ve din gibi demografik özelliklerle de bağlantılı olmadığını göstermektedir (Akt: Buluş, 1996, s.33)

B- Yurt İçinde Yapılan Çalışmalar

Yaparel (1984) "Sosyal İlişkilerdeki Başarı ve Başarısızlık Nedenlerinin Algılanması İle Yalnızlık Arasındaki Bağlantı" adlı çalışmasında, yalnızlık ve cinsiyet değişkenlerinin sosyal başarı ve başarısızlıklara yapılan yüklemelerde anlamlı farklılığa yol açmadığını, kendilerini yalnız hisseden öğrencilerin içsel nedenlere, kendisini yalnız hissetmeyenlerin dışsal nedenlere yüklemelerde bulduklarını tespit etmiştir.

Bilgen (1989) "Üniversite Öğrencilerinin Yalnızlık Düzeyleri ve Bazı Değişkenlerin Uyum Düzeyine Etkisi" konulu araştırmasında elde ettiği sonuçlar,

öğrencilerin yalnızlık düzeyi yükseldikçe kişisel, sosyal ve genel uyum düzeylerinin düştüğünü, üniversite I. sınıf öğrencilerinin yalnızlık puanlarının IV. sınıf öğrencilerine göre daha yüksek olduğunu, kız ve erkek öğrencilerin yalnızlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark olmadığını ortaya koymuştur.

Özodaşık (1989) “Yalnızlığın Çeşitli Değişkenlerle İlişkisi” adlı çalışmada yalnızlıkla atılganlık ve akademik başarı arasında ters yönlü, yalnızlıkla depresyon ve durumluk-sürekli kaygı arasında pozitif yönde bir ilişki saptamıştır.

Demir (1990) “Üniversite Öğrencilerinin Yalnızlık Düzeyini Etkileyen Bazı Etmenler” adlı çalışmada, üniversite öğrencilerinin bireysel, sosyal ve ailesel özelliklerinin yalnızlık düzeyine etkisini incelemiştir. Araştırmadaki bazı bulgular, çevresinden sosyal destek almayanların, erkek öğrencilerin aile ve arkadaşlarıyla olan ilişkilerinden memnun olmayanların sosyal becerilerini yetersiz görenlerin v.s., görmeyenlerden daha yalnız olduğu şeklindedir.

Yüksel (1991) “İçsel yada Dışsal Denetimli Olmanın Bazı Değişkenlerin Üniversite Öğrencilerinin Yalnızlık Düzeylerine Etkisi” ile ilgili çalışmada, dışsal denetimli olan bireylerin yalnızlık düzeylerinin, içsel denetimlilerden daha yüksek olduğunu bulmuştur.

Akyıldız (1994) “Davranış, İlgili Kavramlar ve Açıklamalar” isimli çalışmada, yalnızlığın cinsiyet ve oturulan yerleşim merkezi ve anne-baba tutumuna bağlı olarak farklılaştığı sonucunu bulmuştur.

Buluş (1996) “Ergen Öğrencilerde Denetim Odağı-Yalnızlık İlişkisi” adlı çalışmada, içten denetimli olan öğrencilerin yalnızlık düzeylerinin dıştan denetimli olan öğrencilerinkinden daha düşük olduğu sonucunu bulmuştur.

Tarhan (1998) ergenlerin sosyolojik ve psikolojik özellikleri ile yalnızlık duyguları arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmada, akran grubu tarafından reddedilen ergenlerin, diğer sosyometrik statü gruplarına göre daha yalnız hissettiklerini, akran ilişkilerinden kaynaklanan yalnızlık açısından cinsiyetler arasında anlamlı bir fark olmadığını, yalnızlıkla akademik başarı arasında ters yönlü bir ilişki olduğunu, sınıf düzeyiyle yalnızlık arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığını, düşük sosyo-ekonomik statüdeki okulda okuyan öğrencilerin yükseklerden kendini daha yalnız hissettiğini ortaya koymuştur.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Tarama modeline göre yapılan bu çalışmada, lise öğrencilerinin aile desteği ve özlük nitelikleri yönünden yalnızlık düzeyleri ile denetim odakları arasındaki ilişki araştırılmıştır.

Evren- Örneklem

Araştırmanın evreni; 1999-2000 öğretim yılında Konya il merkezindeki liselerde eğitim gören 9. ve 11. sınıf lise öğrencileridir.

Araştırmanın örneklemini, Konya il merkezindeki Konya Lisesi, Erbil Kuru Lisesi ve Cemil Keleşoğlu Lisesi 9. ve 11. sınıf lise öğrencileri arasından tesadüfi örnekleme yolu ile seçilen 150 kişiden oluşmaktadır.

Tablo 1: Araştırmanın örneklemini oluşturan lise öğrencilerinin, okullara ve cinsiyetlerine göre dağılımı

Okullar	Sınıf	Kız	Erkek	Toplam
Konya Lisesi	9	13	12	50
	11	12	13	
ErbilKuru Lisesi	9	12	13	50
	11	13	12	
Cemil Keleşoğlu Lisesi	9	12	13	50
	11	13	12	

VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

1-Algılanan Aile Desteği Ölçeği

Algılanan Aile Desteği Ölçeği (PSS-Fa, Perceived Social Support From Family Scale), Procudona ve Heiler (1983) tarafından bireyin ailesinden algıladığı destek, bilgi ve geri bildirim düzeyini belirlemek için geliştirilmiştir(Güçray,1995). Test 20 maddeden oluşmaktadır. Maddeler 'evet', 'hayır' ve 'kısmen' şeklinde yanıtlanmaktadır. Testte en yüksek puan "20", en düşük puan "0" dır. Yüksek

puanlar algılanan aile desteğinin yüksek olduğunu, düşük puanlar ise algılanan aile desteğinin düşük olduğunu ifade eder.

Algılanan Aile Desteği Ölçeği, hemen her eğitim düzeyindeki insanların algılayabileceği maddelerden oluşmuştur.

Ölçeğin güvenirliği

Procidano ve Heller' in (1983) çalışmasında ölçeğin iç tutarlığı .90 olarak hesaplanmıştır. Testin tekrarı uygulamasında $r = .83$ olarak bulunmuştur. Ölçeğin Türkçe'ye uyarlama çalışmasını Eskin (1993) yapmıştır. Testin tekrarı güvenirliğini .90, iç tutarlığını ise .85 olarak bulmuştur (Güçray,1995).

Güçray (1995), bazı kişisel değişkenler, algılanan sosyal destek ve atılğanlığın karar verme stilleri ile ilişkisini araştırdığı çalışmasında, ölçeğin güvenirliğine bakmış, ölçeğin KR-21 formülü ile hesaplanan iç tutarlık katsayısını .60 olarak bulmuştur. Testi yarılama yöntemi ile hesapladığı güvenirlik $r = .50$ bulmuştur.

Sorias (1988), hasta ve sağlıklı öğrencilerde yaşam stresi, sosyal destek ve ruhsal hastalık ilişkisini incelediği çalışmasında, ölçeğe ilişkin yarım test güvenirliğine bakmış ve ölçeğe ilişkin yarım test güvenirlik katsayılarının tümünün $P < 0.01$ düzeyinde anlamlı olduğunu bulmuştur(Banaz,1992).

Ölçeğin geçerliği

Precidano ve Heller (1983) üniversite öğrencileri üzerinde yaptıkları çalışmalarında, ölçeğin ölçüt geçerliğini incelemiş, aileden alınan sosyal destek ile psikopatolojik belirtiler arasında ters yönlü bir ilişki bulmuşlardır(Güçray,1995).

Başka bir çalışmada Eskin (1993), "İntihar Eğilimi Ölçeğini" kullanarak ölçüt geçerliğini incelemiştir. İki ölçek arasında $r = -.48$ negatif yönde anlamlı bir ilişki bulmuştur(Güçray,1995).

Güçray (1995) "Aile Desteği Ölçeği" ile "UCLA Yalnızlık Ölçeği" arasındaki korelasyonu -.24 olarak hesaplamıştır. UCLA Yalnızlık Ölçeğine göre yalnızlık düzeyi yüksek ve düşük olan öğrencilerden oluşturulan uç gruplar aileden algılanan sosyal destek yönünden karşılaştırılmış, karşılaştırma sonucunda, yalnızlık düzeyi yüksek olan öğrencilerin ailelerinden algıladığı sosyal destek puanlarının düşük olduğunu bulmuştur.

Puanlama:AAD Ölçeğinde puanlama şu şekilde yapılmaktadır; 3., 4., 16., 19., 20., maddelerde 'evet' yanıtı '0' , 'kısmen' yanıtı '1', 'hayır' yanıtı '2' puan almaktadır. Diğer maddelerde ise 'evet' yanıtı '2', 'kısmen' yanıtı '1', 'hayır' yanıtı '0' puan almaktadır. Toplam puan 20 madde için, her maddeden alınan puanların aritmetik toplamıyla elde edilmektedir(Banaz,1992).

2-Rotter Denetim Odağı Ölçeği

DOÖ, yetenek, şans vs kader ile belirlenmiş algıların farklılıkları ile ilgili genel beklentileri ölçmek amacı ile Rotter (1966) tarafından geliştirilen 29 maddelik zorunlu-tercih (Focet-choice) anketidir. Bu maddelerden 6 'sı dolgu, 23' tanesi ise iç ve dış inançlara ait tercihlili ifadelerden oluşmuştur (Robinson ve Shaver, 1972). Bu ölçekte en yüksek puan 23, en düşük puan 0dır (Dönmez, 1984).

Ölçeğin Puanlaması

Toplam 15-20 dakikada uygulanabilen ölçek 29 maddeden oluşmakta ve her madde zorlanık (Forced choice) cevaplama türünde ikişer seçeneği kapsamaktadır. Örneğin (2.a), insanların yaşamındaki mutsuzlukların çoğu birazda şanssızlıklara bağlıdır. (2.b) insanların şanssızlıkları yaptıkları hataların sonucudur. Ölçekte 23 madde değerlendirmeye alınırken 6 madde ölçeğin amacını gizlemek için (dolgu maddesi) kullanıldığı için hesaplanmaya alınmaz. 23 maddenin dışsallık yönündeki seçenekleri 2a, 3b, 4b, 5b, 6a, 7a, 9a, 10b, 11b, 12b, 13b, 15b, 16a, 17a, 18a, 20a, 21a, 22b, 23a, 25a, 26b, 28b, 29a seçenekleri olup bu yönde cevaplar 1'er puan alırken, içsellik yönündeki diğer seçeneklere puan verilmez. Elde edilen puanların yüksek olması dış denetim odağı inancına, düşük olması ise iç denetim odağı inancına sahip olduğunu göstermektedir(Şar,1997).

Ölçeğin Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları

DOÖ' nin toplam 2100 deneği bulunan dört ayrı örneklemden elde edilen verilerle hesaplanan iki yarım Spearman-Brown ve KR güvenirlik katsayılarının .65 ile .79 arasında, yine çeşitli örneklemlerde test-tekrar test güvenirlik katsayılarının da .49 ile .83 (N=117) arasında değerler aldıkları bildirilmiştir (Rotter,1966).

Goodman ve Waters (1987), Rotter ölçeğinin (DOÖ) iç tutarlılığını .77 olarak bulmuşlardır. Rotter DOÖ puanlarıyla ilgili belli başlı diğer bazı denetim odağı ölçekleri arasında .25 ile .55 arasında korelasyonların bulunduğunu bildirmektedir(Uslu,1999).

Ülkemizde Rotter Denetim Odağı Ölçeği'nin Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması

Türkiye de DOÖ' nin güvenirlik ve geçerlik çalışması İhsan Dağ (1991) tarafından yapılmıştır. Bu çalışmaya göre DOÖ' nin test-tekrar test güvenirlik katsayısı .83 KR-20 tekniği ile hesaplanan güvenirlik katsayısı .68 Cronbach alfa tutarlılık katsayısı .70 olarak bulunmuştur. Ölçekle ilgili olarak birleştirici (Convengant) geçerlik çalışmasında ise, deneklerin görüşme denetim odağı puan ortalaması ile DOÖ puanları arasında .69 korelasyon değeri elde edilmiştir.

Sonuç olarak, denetim odağı ölçeğinin Türkçe formu da orijinali gibi, yeterli güvenirlik katsayısına sahip, kabul edilebilir düzeyde geçerlik göstergeleri bulunan bir ölçek gibi görünmektedir (Dağ, 1991).

3. UCLA Yalnızlık Ölçeği

Bireylerin genel yalnızlık düzeylerini ölçmek amacıyla Russell, Peplau ve Ferguson (1987) tarafından geliştirilen (Universty of California Los Angeles Loneliness Scale), UCLA Yalnızlık Ölçeği daha sonra ölçeğin tüm maddelerinin olumsuz maddeler içeriyor olmasının sistematik yanlılığa yol açtığı düşünülerek Russel, Peplau ve Cutrona (1980) tarafından tekrar gözden geçirilmiş maddelerin yarısı olumlu, yarısı olumsuz ifadeleri içerir hale getirilmiştir (Demir, 1990).

UCLA Yalnızlık Ölçeği 10' u düz, 10'u ters yönde kodlanmış 20 maddeden oluşmaktadır. Bu ölçeğin her maddesinde sosyal ilişkilerle ilgili duygu veya düşünce belirten bir ifade sunulmakta ve bireylerden bu ifadedeki durumu ne sıklıkta yaşadıklarını Likert tipi dördütlü bir derecelendirme ölçeği üzerinde işaretlemeleri istenmektedir.

Puanlama: Olumlu yöndeki ifadeleri içeren maddeler (1,4,5,6,9,10,15,16,19,20) “hiç yaşamam” (4), “nadiren yaşarım” (3), “bazen yaşarım” (2), “sık sık yaşarım” (1) şeklinde, olumsuz ifadeler içeren maddeler (2,3,7,8,11,12,13,14,17,18) bunun tam tersi olarak, “hiç yaşamam” (1), “nadiren yaşarım” (2), “bazen yaşarım” (3), “sık sık yaşarım” (4) şeklinde puanlanmaktadır. Bireyin tüm maddelerden aldığı puanlar toplanarak, her birey için bir “genel yalnızlık puanı” elde edilmektedir. Kuramsal olarak her bir madde için puanlama 1 ile 4 arasında değiştiği için ölçekten alınabilecek en yüksek puan 80, en düşük

puan ise 20 dir. Ölçekten alınan puanın yüksek olması yalnızlık düzeyinin yüksek olduğunun göstergesi olarak kabul edilmektedir (Demir, 1990).

Ölçeğin güvenilirliği

Ölçeğin ilk geliştirme çalışmalarında (Russel, Peplau ve Ferguson 1978) ölçeğin iç tutarlılığı .96, iki ay ara ile uygulanan envanterin tekrarı yöntemi ile elde edilen güvenilirliği .73 olarak saptanmıştır. Ölçeğin gözden geçirilmesi çalışmasında Russel, Peplau ve Cutrona (1980) ilk geliştirilen ölçek ile gözden geçirilerek elde edilen ölçek arasındaki ilişkiyi .91 olarak bulmuşlar ve tutarlılığının da .94 olduğunu belirlemişlerdir (Demir, 1990).

Ölçeğin geçerliği

Yapılan birçok araştırmada ölçeğin geçerliğinin yeterli düzeyde olduğu saptanmıştır. Ölçeğin geliştirilmesi çalışmalarında Russell, Peplau ve Ferguson (1978) Beck depresyon envanterini ölçüt olarak kullanarak ölçeğin benzer ölçek geçerliğine bakmışlar ve iki ölçek arasında .67' lik bir korelasyon bulmuşlardır. Ölçeğin gözden geçirilmesi çalışmasında ise Russel, Peplau ve Cutrona (1980), UCLA Yalnızlık Ölçeği ile Beck Depresyon Envanteri arasında .62' lik bir korelasyon saptamışlardır. UCLA Yalnızlık Ölçeğine benzer ölçekleri kullanarak yaptığı çalışmada Hojat (1982) UCLA Yalnızlık Ölçeği ile Beck Depresyon Envanteri arasında .57, Eysenck Kişilik Envanterinin dışadönüklük alt ölçeği ile ise .47' lik anlamlı bir ilişki bulunmuştur (Demir, 1990).

Ülkemizde UCLA Yalnızlık Ölçeği Üzerine Yapılan Çalışmalar

UCLA Yalnızlık Ölçeği yurdumuzda ilk defa Yaparel (1984) tarafından kullanılmıştır. Araştırmada kullanılan ölçek Demir (1990) tarafından tekrar gözden geçirerek Türkiye'ye uyarlamasını yapmıştır.

Güvenirlilik Çalışmaları

Özodaşık (1989) 114 üniversite öğrencisine 6 hafta ara ile testin tekrarı yöntemini kullanarak ölçeğin güvenilirlik katsayısını .91 olarak bulmuştur. Araştırmacı tarafından 114 deneğin ölçeğe vermiş oldukları yanıtlar üzerinden ölçeğin iç tutarlılığına bakılmış ve iç tutarlılık katsayısı kızlar için .85 erkekler için .78 tüm grup için ise .78 olarak bulmuştur.

Bilgen (1989) 47 üniversite öğrencisine 15 gün ara ile testin tekrarı yöntemini kullanarak ölçeğin güvenilirlik katsayısını .86 olarak bulmuştur.

Demir (1990) tarafından 72 deneğin her maddeye vermiş oldukları yanıtlar üzerinden ölçeğin iç tutarlılığına bakılmış ve iç tutarlılık katsayısı .96 olarak bulunmuştur. Testin tekrarı tekniği kullanılarak beş hafta ara ile iki uygulama arasındaki korelasyon katsayısı .94 olarak bulunmuştur.

Geçerlik Çalışmaları

Ülkemizde UCLA yalnızlık ölçeğini ilk defa kullanan Yaparel (1984) Beck Depresyon Envanteri ile geçerliğin .50 düzeyinde olduğunu bulmuştur.

Aydın ve Demir (1988) tarafından geliştirilen Çok Yönlü Depresyon Ölçeğinin Sosyal İçedönüklük alt ölçeği ve Beck Depresyon Envanteri ölçüt alınarak benzer ölçekler geçerliği incelenmiştir. UCLA Yalnızlık Ölçeğinin Beck Depresyon Envanteri ile arasında .77'lik Çok Yönlü Depresyon Envanteri'nin sosyal İçedönüklük alt ölçeği ile arasında .82'lik korelasyon bulunmuştur.

Özodaşık (1989) UCLA Yalnızlık Ölçeği ile Kozan'ın 1973'te geliştirdiği Sosyal Beğenirlik Ölçeğini 49 üniversite öğrencisine uygulamış iki ölçek arasında -.31 korelasyon bulmuştur. Ayrıca Yalnızlık Ölçeği ile Davranışsal Yalnızlık İndeksi 61 üniversite (II ve III. Sınıf öğrencileri) öğrencisine uygulamış iki ölçek arasında $r=.70$, $P<0.001$ düzeyinde yüksek bir korelasyon tespit etmiştir. Araştırmacı UCLA Yalnızlık Ölçeği ile Rathus Atılganlık envanteri arasındaki korelasyonuna bakmış $r=-.64$ bulmuştur. UCLA Yalnızlık Ölçeğinin Durumluk-Sürekli kaygı arasındaki ilişkiye bakmış ve $r=.56$ olarak bulunmuştur.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Verilerin Toplanması

Araştırma için gerekli verileri toplamak amacıyla kullanılan ölçeklerin uygulanması için önce araştırmanın içeriğini özetleyen bir rapor hazırlanarak Konya İl Milli Eğitim Müdürlüğü, Meram, Karatay ve Selçuklu İlçe Milli Eğitim Müdürlüklerinden gerekli izin alınmıştır. Sonraki aşamada ise, Meram İlçesinde bulunan Konya Lisesi' ne, Karatay İlçesinde bulunan Cemil Keleşoğlu Lisesi' ne ve Selçuklu İlçesinde bulunan Erbil Kuru Lisesi 'ne gidilerek bu okulların 9. ve 11. Sınıf lise öğrencileri arasından tesadüfi örnekleme yolu ile seçilen 150 öğrenciye ölçekler uygulanmıştır. Uygulamalar sırasında herhangi bir sorunla karşılaşılmamıştır.

Verilerin Analizi

Bu araştırmanın bağımsız değişkenleri cinsiyet, anne eğitim düzeyi, baba eğitim düzeyi, ailenin ekonomik durumu, kardeş sayısı, sınıf düzeyi ve aile destek düzeyidir. Bağımlı değişkenleri ise, yalnızlık ve denetim odağıdır. Verilerin istatistiksel analizi bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkenler üzerindeki etkilerini ortaya koyacak şekilde ele alınmıştır. Her üç ölçekten elde edilen puanlar bilgisayar kodlama cetvelinde kodlanmış, elde edilen veriler üzerinde bağımsız t testi, tek yönlü varyans analizi (ANOVA), korelasyon katsayısı, frekans, aritmetik ortalama ve standart sapma istatistiksel işlemleri uygulanmıştır.

Lise öğrencilerinin cinsiyetleri ve sınıf düzeyleri arasındaki karşılaştırmalarda t testi, Lise öğrencilerinin kardeş sayısı, ailelerinin gelir düzeyleri, anne eğitim düzeyi ve baba eğitim düzeyi ile ilgili yapılan karşılaştırmalarda varyans analizi,

Lise öğrencilerinin yalnızlık düzeyi, aile destek düzeyi, dış denetim ve iç denetim puanları arasındaki ilişkiler ise korelasyon katsayısı ile hesaplanmıştır.

Verilerin analizinde 0,05 manidarlık düzeyi benimsenmiştir.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu bölümde araştırmanın örneklemini oluşturan lise öğrencilerinin aile desteği ve özlük nitelikleri bağımsız değişkenlerinin, öğrencilerin yalnızlık düzeyi ve denetim odaklarına etkisine ilişkin denencelere ait bulgulara yer verilmiştir

1.0. Lise Öğrencilerinin Yalnızlık Düzeylerine İlişkin Denencelere Ait Bulgular

1.1. Aile Destek Düzeyi Düşük Olan Lise Öğrencilerinin Yalnızlık Düzeyi Yükseklerdir.

Tablo 2: Yalnızlık ve Aile Desteği arasındaki İlişki

	Yalnızlık	A.Destegi
Yalnızlık	1,000	-,385**
A.Destegi	-,385**	1,000

Öğrencilerin yalnızlık ve aile desteği puanları arasında anlamlı ilişkiler olup olmadığı Pearson korelasyon katsayısı ile analiz edilmiştir. Tablo 1’de görüldüğü gibi yalnızlık ile aile desteği arasında 0.01 düzeyinde ters yönlü bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin aile desteği arttıkça yalnızlık algısı anlamlı düzeyde düşmektedir. Bu sonuç denence 1.1’i desteklemektedir.

1.2. Erkek öğrencilerin yalnızlık düzeyi kız öğrencilerinkinden daha yüksektir.

Tablo 3: Kız Ve Erkek Öğrencilerin Yalnızlık Ölçeği Puanları Arasındaki t Testi Karşılaştırması

CİNSİYET	N	S.Sapma	Aritmetik Ort.	t
ERKEK	75	9,12	36,06	0,20
KIZ	75	9,27	35,76	

Tablo t= 1,65

Kız ve erkek öğrencilerin yalnızlık ölçeğinden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı t testi ile analiz edilmiştir. Erkek öğrencilerin yalnızlık ölçeği puan ortalaması 36,06; kız öğrencilerinki ise 35,76 bulunmuştur. İki grup arasında hesaplanan t değeri ise 0,20 hesaplanmıştır. Bu sonuçlara göre tablo t değeri ile karşılaştırıldığında 0,05 manidarlık düzeyinde iki grup arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Denence 1.2 reddedilmiştir.

1.3. Anne-babalarının eğitim düzeyi düşük olan lise öğrencilerinin yalnızlık düzeyi yüksek olanlara oranla daha yüksektir.

Tablo: 4 Öğrencilerin Anne Eğitim Durumlarına Göre Yalnızlık Ölçeği Varyans Analizi Sonuçları

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P
Gruplar Arası	169,579	3	56,526	,662	,577
Grup İçi	12218,312	143	85,443		
Toplam	12387,891	146			

Tablo $F_{0,05}=2,67$

Anne eğitim durumları açısından öğrencilerin yalnızlık puanları üzerindeki karşılaştırmalarda varyans analizi kullanılmıştır. Gruplar arasında hesaplanan varyans değeri (F) 0,66 bulunmuştur. 0,05 manidarlık düzeyinde 2,67'lik tablo varyans değeri ile karşılaştırılmış ve anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Tablo5: Öğrencilerin Baba Eğitim Durumlarına Göre Yalnızlık Ölçeği Varyans Analizi Sonuçları

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P
Gruplar Arası	595,401	2	297,700	3,635	,029
Grup İçi	11792,490	144	81,892		
Toplam	12387,891	146			

Tablo $F_{0,05}=2,67$

Baba eğitim durumları açısından öğrencilerin yalnızlık puanları üzerindeki karşılaştırmalarda varyans analizi kullanılmıştır. Gruplar arasında hesaplanan varyans değeri (F) 3,63 bulunmuştur. 0,05 manidarlık düzeyinde 2,67'lik tablo varyans değeri ile karşılaştırılmış ve anlamlı bir fark bulunmuştur. Farkın hangi grup lehine olduğu t testi analiz edilmiştir.

Tablo 6: Baba Eğitim Düzeyine Göre Öğrencilerin Yalnızlık Ölçeği Puanları Arasındaki t Testi Karşılaştırması

EĞİTİM DURUMU	N	S.Sapma	Aritmetik Ort.	T
İlköğretim	58	9,26	38,46	2,32
Lise	51	9,32	34,31	

Baba eğitim düzeyi ilköğretim ve lise olan öğrencilerin yalnızlık ölçeğinden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı t testi ile analiz edilmiştir. Baba eğitim durumu ilköğretim olan öğrencilerin yalnızlık ölçeği puan ortalaması 38,46; lise olan öğrencilerininki ise 34,31 bulunmuştur. İki grup arasında hesaplanan t değeri ise 2,32 hesaplanmıştır. Bu sonuçlara göre tablo t değeri ile karşılaştırıldığında 0,05 manidarlık düzeyinde iki grup arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Baba eğitim düzeyi ilköğretim olanlar daha yüksek yalnızlık puanına sahiptir.

Tablo 7: Baba Eğitim Düzeyine Göre Öğrencilerin Yalnızlık Ölçeği Puanları Arasındaki t Testi Karşılaştırması

EĞİTİM DURUMU	N	S.Sapma	Aritmetik Ort.	T
İlköğretim	58	9,26	38,46	2,19
Yükseköğretim	38	8,30	34,39	

Baba eğitim düzeyi ilköğretim ve yükseköğretim olan öğrencilerin yalnızlık ölçeğinden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı t testi ile analiz edilmiştir. Baba eğitim durumu ilköğretim olan öğrencilerin yalnızlık ölçeği puan ortalaması 38,46; Lise olan öğrencilerinki ise 34,39 bulunmuştur. İki grup arasında hesaplanan t değeri ise 2,19 hesaplanmıştır. Bu sonuçlara göre tablo t değeri ile karşılaştırıldığında 0,05 manidarlık düzeyinde iki grup arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Baba eğitim düzeyi ilköğretim olanlar daha yüksek yalnızlık puanına sahiptir.

Tablo 8: Baba Eğitim Düzeyine Göre Öğrencilerin Yalnızlık Ölçeği Puanları Arasındaki t Testi Karşılaştırması

EĞİTİM DURUMU	N	S.Sapma	Aritmetik Ort.	T
Lise	51	9,32	34,31	0,42
Yükseköğretim	38	8,30	34,39	

Baba eğitim düzeyi Lise ve Yükseköğretim olan öğrencilerin yalnızlık ölçeğinden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı t testi ile analiz edilmiştir. Baba eğitim durumu lise olan öğrencilerin yalnızlık ölçeği puan ortalaması 34,31; yükseköğretim olan öğrencilerinki ise 34,39 bulunmuştur. İki grup arasında hesaplanan t değeri ise 0,42 hesaplanmıştır. Bu sonuçlara göre tablo t değeri ile karşılaştırıldığında 0,05 manidarlık düzeyinde iki grup arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

1.4 Ailelerinin ekonomik durumu yüksek olan lise öğrencilerinin yalnızlık düzeyi ekonomik durumu düşük olanlara oranla daha düşüktür.

Tablo 9: Öğrencilerin Ekonomik Durumlarına Göre Yalnızlık Ölçeği Varyans Analizi Sonuçları

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P
Gruplar Arası	309,600	3	103,200	1,222	
Grup İçi	12078,291	143	84,464		,304
Toplam	12387,891	146			,304

Tablo $F_{0,05}=2,67$

Ekonomik durumları açısından öğrencilerin yalnızlık puanları üzerindeki karşılaştırmalarda varyans analizi kullanılmıştır. Gruplar arasında hesaplanan varyans değeri (F) 1,22 bulunmuştur. 0,05 manidarlık düzeyinde 2,67'lik tablo varyans değeri ile karşılaştırılmış ve anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Bu sonuca göre ailelerin ekonomik durumu öğrencilerin yalnızlık düzeyleri üzerinde manidar bir farklılık meydana getirmemiştir. Denence 1.4 reddedilmiştir.

1.5. Kardeş sayısı çok olan lise öğrencilerinin yalnızlık düzeyi kardeş sayısı az olanlara göre daha düşüktür.

Tablo 10: Öğrencilerin Kardeş Sayısına Göre Yalnızlık Ölçeği Varyans Analizi Sonuçları

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P
Gruplar Arası	84,848	3	28,283	.333	.801
Grup İçi	12046,166	142	84,832		
Toplam	12131,014	145			

Tablo $F_{0,05}=2,67$

Kardeş sayıları açısından öğrencilerin yalnızlık puanları üzerindeki karşılaştırmalarda varyans analizi kullanılmıştır. Gruplar arasında hesaplanan varyans değeri (F) 0,33 bulunmuştur. 0,05 manidarlık düzeyinde tablo varyans

değeri (2,67) ile karşılaştırıldığında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Bu sonuca göre denence 1.5 reddedilmiştir.

1.6. 9. sınıf lise öğrencilerinin yalnızlık düzeyleri 11. sınıf lise öğrencilerine oranla daha yüksektir.

Tablo 11: 9. Ve 11. Sınıf Lise Öğrencilerinin Yalnızlık Ölçeği Puanları Arasındaki t Testi Karşılaştırması

SINIF	N	S.Sapma	Aritmetik Ort.	t
9 SINIF	75	9,64	37,50	1,81
11.SINIF	75	8,54	34,64	

Tablo t= 1,65

9 ve 11. sınıf öğrencilerin yalnızlık ölçeğinden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı t testi ile analiz edilmiştir. I.sınıf öğrencilerin yalnızlık ölçeği puan ortalaması 37,50; III.sınıf öğrencilerinin ise 34,64 bulunmuştur. İki grup arasında t değeri ise 1,81 hesaplanmıştır. Bu sonuçlara göre tablo t değeri ile karşılaştırıldığında 0,05 manidarlık düzeyinde iki grup arasında anlamlı bir farklılık ortaya çıkmıştır. Özellikle 9 sınıf öğrencileri 11 Sınıflara kıyasla daha yüksek yalnızlık düzeyine sahiptirler. Denence 1.6 desteklenmiştir.

1.7. İçten denetimli lise öğrencilerinin yalnızlık düzeyleri, dıştan denetimlilere göre daha düşüktür.

Tablo 12. Yalnızlık ve Denetim Odağı Arasındaki İlişki

		Yalnızlık	Dıştan Denetim	İçten Denetim
Yalnızlık	Korelasyon	1.000	.059	-.163*
	P	.	.476	.047
DIŞ DENETİM ODAĞI	Korelasyon	.059	1.000	-.532**
	p	.476	.	.000
İÇ DENETİM ODAĞI	Korelasyon	-.163*	-.532**	1.000
	P	.047	.000	.

** 0.01 Düzeyinde anlamlılık derecesi

* 0.05 Düzeyinde anlamlılık derecesi

Öğrencilerin yalnızlık, dış denetim ve iç denetim puanları arasında anlamlı ilişkileri olup olmadığı Pearson korelasyon katsayısı analiz edilmiştir. Tablo 11’de görüldüğü gibi yalnızlık ile aile desteği arasında $-0,38$; yalnızlık ile $0,059$; yalnızlık ile iç denetim odağı arasında $-0,163$; aile desteği ile dış denetim odağı arasında $-0,163$; aile desteği ile iç denetim odağı arasında $0,35$; Dış denetim odağı ile iç denetim odağı arasında $-0,53$ düzeyinde bir ilişki olduğu bulunmuştur. Değişkenler arasındaki ilişkinin anlamlılık düzeyine bakıldığında: yalnızlıkla dış denetim arasında anlamlı bir ilişki bulunamazken; yalnızlık ile iç denetim arasında $0,05$ manidarlık düzeyinde ters yönde fakat anlamlı bir ilişki görülmüştür. İç denetim arttıkça yalnızlık düzeyi önemli ölçüde azalmaktadır. Dış denetim odağı ile iç denetim odağı arasında $0,01$ düzeyinde anlamlı fakat ters yönlü bir ilişki vardır

2.0. Lise Öğrencilerinin Denetim Odaklarına İlişkin Denenceler

2.1 İçten denetimli lise öğrencilerinin aile destek düzeyi dıştan denetimli lise öğrencilerine göre daha yüksektir.

Tablo 13. Aile Desteği ve Denetim Odağı ilişkisi

		A.Destegi	DD	ID
A.Destegi	Korelasyon	1,000	-,163*	,355**
	P	,	,046	,000
DIŞ DENETİM ODAĞI	Korelasyon	-,163*	1,000	-,532**
	P	,046	,	,000
İÇ DENETİM ODAĞI	Korelasyon	,355**	-,532**	1,000
	P	,000	,000	.
	P	,000	,000	.

** 0.01 Düzeyinde anlamlılık derecesi

* 0.05 Düzeyinde anlamlılık derecesi

Öğrencilerin aile desteği, dış denetim ve iç denetim puanları arasında anlamlı ilişkileri olup olmadığı Pearson korelasyon katsayısı analiz edilmiştir. Tablo 12’de görüldüğü aile desteği ile dış denetim odağı arasında $-0,163$; aile

ilişkinin anlamlılık düzeyine bakıldığında: Aile desteği ile dış denetim arasında 0,05 manidarlık düzeyinde ters yönlü bir ilişki; aile desteği ile iç denetim arasında 0,01 düzeyinde olumlu yönde bir ilişki bulunmuştur. Aile desteği arttıkça öğrencilerin dış denetim düzeyleri azalmakta fakat iç denetim puanları artmaktadır. Bu oldukça ilginç ve üzerinde durulması gereken bir durumdur Bu durumun etkenleri üzerinde ilave çalışma ve araştırmalara gereksinim vardır. Denence 2.1 desteklenmiştir.

2.2 Erkek öğrencilerin içten denetimlilik düzeyi kız öğrencilerinkine oranla daha yüksektir.

Tablo 14: Kız Ve Erkek Öğrencilerin İç Denetim Ölçeği Puanları Arasındaki t Testi Karşılaştırması

CINSİYET	N	S.Sapma	Aritmetik Ort.	T
ERKEK	75	3,27	12,76	0,78
KIZ	75	3,33	12,14	

Tablo t= 1,65

Kız ve erkek öğrencilerin iç denetim ölçeğinden aldıkları puanlar arasındaki karşılaştırmalar t testi ile analiz edilmiştir. Erkek öğrencilerin aile desteği ölçeği puan ortalaması 12,76; kız öğrencilerinki ise 12,14 bulunmuştur. İki grup arasında hesaplanan t değeri ise 0,78 hesaplanmıştır. Bu sonuçlara göre tablo t değeri ile karşılaştırıldığında 0,05 manidarlık düzeyinde iki grup arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Denence 2.2 reddedilmiştir.

2.3. Kızlar öğrencilerin dıştan denetimlilik düzeyi erkek öğrencilerinkine oranla daha yüksektir.

Tablo 15: Kız Ve Erkek Öğrencilerin Dış Denetim Ölçeği Puanları Arasındaki t Testi Karşılaştırması

CINSİYET	N	S.Sapma	Aritmetik Ort.	T
ERKEK	75	6,62	11,0	0,08
KIZ	75	3,22	10,92	

Tablo t= 1,65

Kız ve erkek öğrencilerin dış denetim ölçeğinden aldıkları puanlar arasındaki karşılaştırmalar t testi ile analiz edilmiştir. Erkek öğrencilerin aile desteği ölçeği puan ortalaması 11,0; kız öğrencilerininki ise 10,92 bulunmuştur. İki grup arasında hesaplanan t değeri ise 0,08 hesaplanmıştır. Bu sonuçlara göre tablo t değeri ile karşılaştırıldığında 0,05 manidarlık düzeyinde iki grup arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Denence 2.4 reddedilmiştir.

2.4 Anne-babalarının eğitim düzeyi yüksek olan lise öğrencilerinin içten denetimlilik düzeyi düşük olanlara oranla daha yüksektir.

Tablo 16: Öğrencilerin Anne Eğitim Durumlarına Göre İç Denetim Ölçeği Varyans Analizi Sonuçları

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P
Gruplar Arası	36,987	3	12,329	1,141	,335
Grup İçi	1544,863	143	10,803		
Toplam	1581,850	146			

Tablo $F_{0,05}=2,67$

Anne eğitim durumları açısından öğrencilerin iç denetim puanları üzerindeki karşılaştırmalarda varyans analizi kullanılmıştır. Gruplar arasında hesaplanan varyans değeri (F) 1,14 bulunmuştur. 0,05 manidarlık düzeyinde 2,67'lik tablo varyans değeri ile karşılaştırılmış ve anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Tablo 17: Öğrencilerin Baba Eğitim Durumlarına Göre İç Denetim Ölçeği Varyans Analizi Sonuçları

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P
Gruplar Arası	24,460	2	12,230	1,131	,326
Grup İçi	1557,390	144	10,815		
Toplam	1581,850	146			

Tablo $F_{0,05}=2,67$

Baba eğitim durumları açısından öğrencilerin iç denetim puanları üzerindeki karşılaştırmalarda varyans analizi kullanılmıştır. Gruplar arasında

hesaplanan varyans değeri (F) 1,13 bulunmuştur. 0,05 manidarlık düzeyinde 2,67'lik tablo varyans değeri ile karşılaştırıldığında anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Bu sonuçlar altında denence 2.3 reddedilmiştir.

2.5. Anne-babalarının eğitim düzeyi yüksek olan lise öğrencilerinin dıştan denetimlilik düzeyi düşük olanlara göre daha düşüktür.

Tablo 18: Öğrencilerin Anne Eğitim Durumlarına Göre Dış Denetim Ölçeği Varyans Analizi Sonuçları

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P
Gruplar Arası	240,116	3	80,039	3,075	,030
Grup İçi	3721,884	143	26,027		
Toplam	3962,000	146			

Tablo $F_{0,05}=2,67$

Anne eğitim durumları açısından öğrencilerin dış denetim puanları üzerindeki karşılaştırmalarda varyans analizi kullanılmıştır. Gruplar arasında hesaplanan varyans değeri (F) 3,07 bulunmuştur. 0,05 manidarlık düzeyinde 2,67'lik tablo varyans değeri ile karşılaştırıldığında anlamlı fark olduğu bulunmuştur. Anne eğitim düzeyine göre dış denetim puanları değişmektedir. Değişkenliğin hangi grup lehine olduğu t testi ile analiz edilmiştir.

Tablo 19: Anne Eğitim Düzeyine Göre Öğrencilerin Dış Denetim Ölçeği Puanları Arasındaki t Testi Karşılaştırması

Eğitim Durumu	N	S.Sapma	Aritmetik Ort.	T
İlköğretim	112	3,26	10,42	2,75
Lise	27	9,77	13,48	

Anne eğitim düzeyi ilköğretim ve lise olan öğrencilerin dış denetim ölçeğinden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı t testi ile analiz edilmiştir. Anne eğitim durumu ilköğretim olan öğrencilerin dış denetim ölçeği puan ortalaması 10,42; Lise olan öğrencilerininki ise 13,48 bulunmuştur. İki grup arasında hesaplanan t değeri ise 2,75 hesaplanmıştır. Bu sonuçlara göre tablo t değeri ile karşılaştırıldığında 0,05 manidarlık düzeyinde iki grup arasında anlamlı

bir farklılık bulunmuştur. Anne eğitim düzeyi lise olan grup daha yüksek denetim odağına sahiptir.

Tablo 20: Anne Eğitim Düzeyine Göre Öğrencilerin Dış Denetim Ölçeği Puanları Arasındaki t Testi Karşılaştırması

EĞİTİM DURUMU	N	S.Sapma	Aritmetik Ort.	T
İlköğretim	112	3,26	10,42	2,75
Yükseköğretim	7	2,87	11,42	

Anne eğitim düzeyi ilköğretim ve yükseköğretim olan öğrencilerin dış denetim ölçeğinden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı t testi ile analiz edilmiştir. Anne eğitim durumu ilköğretim olan öğrencilerin dış denetim ölçeği puan ortalaması 10,42; yükseköğretim olan öğrencilerininki ise 11,42 bulunmuştur. İki grup arasında hesaplanan t değeri ise 2,75 hesaplanmıştır. Bu sonuçlara göre tablo t değeri ile karşılaştırıldığında 0,05 manidarlık düzeyinde iki grup arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Anne eğitim düzeyi Yükseköğretim olan grup daha yüksek dış denetim puanına sahiptir.

Tablo 21: Anne Eğitim Düzeyine Göre Öğrencilerin Dış Denetim Ölçeği Puanları Arasındaki t Testi Karşılaştırması

EĞİTİM DURUMU	N	S.Sapma	Aritmetik Ort.	T
Lise	27	9,77	13,48	0,54
Yükseköğretim	7	2,87	11,42	

Anne eğitim düzeyi lise ve yükseköğretim olan öğrencilerin dış denetim ölçeğinden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı t testi ile analiz edilmiştir. Anne eğitim durumu lise olan öğrencilerin dış denetim ölçeği puan ortalaması 13,48; yükseköğretim olan öğrencilerininki ise 11,42 bulunmuştur. İki grup arasında hesaplanan t değeri ise 0,54 hesaplanmıştır. Bu sonuçlara göre tablo t değeri ile karşılaştırıldığında 0,05 manidarlık düzeyinde iki grup arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

Tablo 22: Öğrencilerin Baba Eğitim Durumlarına Göre Dış Denetim Ölçeği Varyans Analizi Sonuçları

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P
Gruplar Arası	17,927	2	8,964	0,327	0,721
Grup İçi	3944,073	144	27,389		
Toplam	3962,000	146			

Tablo $F_{0,05}=2,67$

Baba eğitim durumları açısından öğrencilerin dış denetim puanları üzerindeki karşılaştırmalarda varyans analizi kullanılmıştır. Gruplar arasında hesaplanan varyans değeri (F) 0,32 bulunmuştur. 0,05 manidarlık düzeyinde 2,67'lik tablo varyans değeri ile karşılaştırıldığında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Denence 2.5 desteklenmiştir.

2.6 Ailelerinin ekonomik durumu yüksek olan lise öğrencilerinin içten denetimlilik düzeyi ekonomik durumu düşük olanlara göre daha yüksektir.

Tablo 23: Öğrencilerin Ekonomik Durumlarına Göre İç Denetim Ölçeği Varyans Analizi Sonuçları

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P
Gruplar Arası	36,987	3	12,329	1,141	,335
Grup İçi	1544,863	143	10,803		
Toplam	1581,850	146			

Tablo $F_{0,05}=2,67$

Ekonomik durumları açısından öğrencilerin iç denetim puanları üzerindeki karşılaştırmalarda varyans analizi kullanılmıştır. Gruplar arasında hesaplanan varyans değeri (F) 1,14 bulunmuştur. 0,05 manidarlık düzeyinde 2,67'lik tablo varyans değeri ile karşılaştırılmış ve anlamlı bir fark bulunamamıştır. Bu sonuca göre denence 2.6 reddedilmiştir.

2.7. Ailelerinin ekonomik durumu yüksek olan lise öğrencilerinin dıştan denetimlilik düzeyi ekonomik durumu düşük olanlara göre daha düşüktür.

Tablo 24: Öğrencilerin Ekonomik Durumlarına Göre Dış Denetim Ölçeği Varyans Analizi Sonuçları

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P
Gruplar Arası	21,966	3	7,322	,266	,850
Grup İçi	3940,034	143	27,553		
Toplam	3962,000	146			

Tablo $F_{0,05}=2,67$

Ekonomik durumları açısından öğrencilerin dış denetim puanları üzerindeki karşılaştırmalarda varyans analizi kullanılmıştır. Gruplar arasında hesaplanan varyans değeri (F) 0,26 bulunmuştur. 0,05 manidarlık düzeyinde 2,67'lik tablo varyans değeri ile karşılaştırılmış ve anlamlı bir fark bulunamamıştır. Bu sonuç denence 2.7' yi desteklememektedir.

2.8. Kardeş sayıları çok olan lise öğrencilerinin içten denetimlilik düzeyi kardeş sayısı az olanlara göre daha düşüktür.

Tablo 25: Öğrencilerin Kardeş Sayısına Göre İç Denetim Ölçeği Varyans Analizi Sonuçları

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P
Gruplar Arası	21,631	3	7,210	,662	,577
Grup İçi	1547,328	142	10,897		
Toplam	1568,959	145			

Tablo $F_{0,05}=2,67$

Kardeş sayıları açısından öğrencilerin iç denetim puanları üzerindeki karşılaştırmalarda varyans analizi kullanılmıştır. Gruplar arasında hesaplanan varyans değeri (F) 0,66 bulunmuştur. 0,05 manidarlık düzeyinde 2,67'lik tablo

varyans değeri ile karşılaştırıldığında gruplar arasında anlamlı bir farklılık görülememiştir. Denence 2.8 reddedilmiştir.

2.9 Kardeş sayıları çok olan lise öğrencilerinin dıştan denetimlilik düzeyi kardeş sayısı az olanlara göre daha yüksektir.

Tablo 26: Öğrencilerin Kardeş Sayısına Göre Dış Denetim Ölçeği Varyans Analizi Sonuçları

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P
Gruplar Arası	56,514	3	18,838	,688	,561
Grup İçi	3889,376	142	27,390		
Toplam	3945,890	145			

Tablo $F_{0,05}=2,67$

Kardeş sayıları açısından öğrencilerin dış denetim puanları üzerindeki karşılaştırmalarda varyans analizi kullanılmıştır. Gruplar arasında hesaplanan varyans değeri (F) 0,68 bulunmuştur. 0,05 manidarlık düzeyinde 2,67'lik tablo varyans değeri ile karşılaştırıldığında anlamlı bir farklılık bulunamamış denence 2.9 reddedilmiştir.

2.10. 9. sınıf lise öğrencilerinin dıştan denetimlilik düzeyi 11.sınıf lise öğrencilerine göre daha yüksektir.

Tablo 27: 9. Ve 11. Sınıf Lise Öğrencilerinin Dış Denetim Ölçeği Puanları Arasındaki T Testi Karşılaştırması

SINIF	N	S.Sa pma	Aritmetik Ort.	T
9 SINIF	75	3,35	10,62	-0,78
11 SINIF	75	6,54	11,29	

Tablo $t= 1,65$

Öğrencilerin dış denetim ölçeğinden aldıkları puanlar arasındaki karşılaştırmalar t testi ile analiz edilmiştir. 9.sınıf öğrencilerin aile desteği ölçeği puan ortalaması 10,62; 11.sınıf öğrencilerininki ise 11,29 bulunmuştur. İki grup arasında hesaplanan t değeri ise 0,78 bulunmuştur. Bu sonuçlara göre tablo t değeri

ile karşılaştırıldığında 0,05 manidarlık düzeyinde iki grup arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Denence 2.10 reddedilmiştir.

2.11. 9. sınıf lise öğrencilerinin içten denetimlilik düzeyi 11.sınıf lise öğrencilerine göre daha düşüktür.

Tablo 28: 9. ve 11. Sınıf Öğrencilerinin İç Denetim Ölçeği Puanları Arasındaki T Testi Karşılaştırması

SINIF	N	S.Sapma	Aritmetik Ort.	T
9 SINIF	75	3,35	12,48	0,098
11 SINIF	75	3,25	12,42	

Tablo t= 1,65

Öğrencilerin iç denetim ölçeğinden aldıkları puanlar arasındaki karşılaştırmalar t testi ile analiz edilmiştir. 9..sınıf öğrencilerin aile desteği ölçeği puan ortalaması 12,48; 11.sınıf öğrencilerinki ise 12,42 bulunmuştur. İki grup arasında hesaplanan t değeri ise 0,098 hesaplanmıştır. Bu sonuçlara göre tablo t değeri ile karşılaştırıldığında 0,05 manidarlık düzeyinde iki grup arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

3.0 Lise Öğrencilerinin Aile Destek Düzeylerine İlişkin Denencelere Ait Bulgular

3.1. Kız öğrencilerin aile destek düzeyleri erkek öğrencilerinkine oranla daha yüksektir.

Tablo 29: Kız Ve Erkek Öğrencilerin Dış Denetim Ölçeği Puanları Arasındaki T Testi Karşılaştırması

CİNSİYET	N	S.Sapma	Aritmetik Ort.	T
ERKEK	75	6,62	11,0	0,08
KIZ	75	3,22	10,92	

Tablo t= 1,65

Kız ve erkek öğrencilerin dış denetim ölçeğinden aldıkları puanlar arasındaki karşılaştırmalar t testi ile analiz edilmiştir. Erkek öğrencilerin aile desteği ölçeği puan ortalaması 11,0; kız öğrencilerinki ise 10,92 bulunmuştur. İki grup arasında hesaplanan t değeri ise 0,08 hesaplanmıştır. Bu sonuçlara göre tablo t

değeri ile karşılaştırıldığında 0,05 manidarlık düzeyinde iki grup arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Bu sonucunda denence 3.1 reddedilmiştir.

3.2. Anne-babalarının eğitim düzeyi açısından lise öğrencilerinin aile destek düzeyleri arasında fark yoktur.

Tablo 30: Öğrencilerin Anne Eğitim Durumlarına Göre Aile Desteği Ölçeği Varyans Analizi Sonuçları

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P
Gruplar Arası	158,770	3	52,923	,958	,414
Grup İçi	7898,631	143	55,235		
Toplam	8057,401	146			

Tablo $F_{0.05}=2,67$

Anne eğitim durumları açısından öğrencilerin aile desteği puanları üzerindeki karşılaştırmalarda varyans analizi kullanılmıştır. Gruplar arasında hesaplanan varyans değeri (F) 0,95 bulunmuştur. 0,05 manidarlık düzeyinde 2,67'lik tablo varyans değeri ile karşılaştırılmış ve anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Tablo 31: Öğrencilerin baba eğitim durumlarına göre aile desteği ölçeği Varyans Analizi Sonuçları

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P
Gruplar Arası	35,749	2	17,875	,321	,726
Grup İçi	8021,652	144	55,706		
Toplam	8057,401	146			

Tablo $F_{0.05}=2,67$

Baba eğitim durumları açısından öğrencilerin aile desteği puanları üzerindeki karşılaştırmalarda varyans analizi kullanılmıştır. Gruplar arasında hesaplanan varyans değeri (F) 0,32 bulunmuştur. 0,05 manidarlık düzeyinde 2,67'lik tablo varyans değeri ile karşılaştırıldığında anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Bu sonuçlara göre denence 3.2 desteklenmiştir.

3.3 Ailelerinin ekonomik durumu açısından lise öğrencilerinin aile destek düzeyleri arasında fark yoktur.

Tablo 32: Öğrencilerin Ekonomik Durumlarına Göre Aile Desteği Ölçeği Varyans Analizi Sonuçları

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P
Gruplar Arası	59,071	3	19,690	,352	,788
Grup İçi	7998,330	143	55,932		
Toplam	8057,401	146			

Tablo $F_{0,05}=2,67$

Ekonomik durumları açısından öğrencilerin aile desteği puanları üzerindeki karşılaştırmalarda varyans analizi kullanılmıştır. Gruplar arasında hesaplanan varyans değeri (F) 0,35 bulunmuştur. 0,05 manidarlık düzeyinde 2,67'lik tablo varyans değeri ile karşılaştırılmış ve anlamlı bir fark bulunmamıştır. Bu sonuca göre denence 3.3. desteklenmiştir.

3.4. Kardeş sayıları çok olan lise öğrencilerinin aile destek düzeyleri kardeş sayısı az olanlara göre daha düşüktür.

Tablo 33: Öğrencilerin Kardeş Sayısına Göre Aile Desteği Ölçeği Varyans Analizi Sonuçları

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P
Gruplar Arası	51,602	3	17,201	,314	,815
Grup İçi	7784,570	142	54,821		
Toplam	7836,171	145			

Tablo $F_{0,05}=2,67$

Kardeş sayıları açısından öğrencilerin aile desteği puanları üzerindeki karşılaştırmalarda varyans analizi kullanılmıştır. Gruplar arasında hesaplanan varyans değeri (F) 0,31 bulunmuştur. 0,05 manidarlık düzeyinde 2,67'lik tablo varyans değeri ile karşılaştırıldığında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Denence 3.4 reddedilmiştir.

3.5. 9.sınıf lise öğrencilerinin aile destek düzeyleri 11.sınıf lise öğrencilerinin aile destek düzeylerine göre daha yüksektir.

Tablo 34: 9 Ve 11. Sınıf Öğrencilerinin Aile Desteği Ölçeği Puanları Arasındaki T Testi Karşılaştırması

SINIF	N	S.Sapma	Aritmetik Ort.	T
9.SINIF	75	6,45	24,43	-0,76
11.SINIF	75	8,32	25,26	

Tablo t= 1,65

Öğrencilerin aile desteği ölçeğinden aldıkları puanlar arasındaki karşılaştırmalar t testi ile analiz edilmiştir. 9.sınıf öğrencilerin aile desteği ölçeği puan ortalaması 24,43; 11.sınıf öğrencilerin ise 25,26 bulunmuştur. İki grup arasında t değeri ise -0,76 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuçlara göre tablo t değeri ile karşılaştırıldığında 0,05 manidarlık düzeyinde iki grup arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Denence 3.5 reddedilmiştir.

BÖLÜM V

TARTIŞMA VE YORUM

Bu bölümde araştırmanın örneklemini oluşturan lise öğrencilerinin aile desteği ve özlük nitelikleri bağımsız değişkenlerinin, öğrencilerin yalnızlık düzeyi ve denetim odaklarına etkisine ilişkin denencelere ait bulgular tartışılmış ve yorumlanmıştır. Araştırma ile ilgili bulguların tartışılması ve yorumlanması denencelerin inceleniş sırasına uygun olarak yapılmıştır.

1.0. Lise öğrencilerinin aile desteği ve özlük niteliklerinin yalnızlık düzeyine etkisine ilişkin bulguların tartışma ve yorumu

Lise öğrencilerinin aile desteği, cinsiyet, anne-baba eğitim düzeyi, ailelerinin ekonomik durumu, kardeş sayısı ve sınıf düzeyi gibi bağımsız değişkenlerin, öğrencilerin yalnızlık düzeyine etkisine ilişkin denencelere ait bulgular tartışılmış ve yorumlanmıştır.

1.1. Aile desteğinin yalnızlık düzeyine etkisi

Araştırmada, aile destek düzeyi düşük olan lise öğrencilerinin yalnızlık düzeyinin yüksek olduğu öne sürülmüştü. Yapılan incelemeler sonucunda aile destek düzeyi düşük olan lise öğrencilerinin, yüksek olanlara oranla önemli düzeyde daha yalnız oldukları ve aile desteği arttıkça yalnızlık düzeyinin azaldığı görülmüştür. Bunun nedeni ise, lise çağı gencinin, kendisi ile ilgili önemli kararlara vardığı ve bu yönde önemli adımlar attığı, kendi hayat felsefesini oluşturmaya çalıştığı, kısaca bu döneme ait gelişim görevlerini yerine getirirken karşılaştığı zorluklarla başarılı bir şekilde baş edebilmesi için, ailelerinin bilinçli rehberlik ve desteklerine ihtiyaçları vardır. Koşulsuz sevgi ve kabul, aile ve arkadaşlarıyla ilişkilerinde ahenk, genci rahatlatır, kendini güvende hissettirir, genç yalnız olmadığını bilir. Araştırmanın bulguları denenceyi desteklemiştir.

Demir (1990)' in üniversite öğrencilerinin yalnızlık düzeylerini etkileyen bazı etmenleri incelediği araştırmasında, aileden, karşı ve aynı cins arkadaşlarından ve birden çok kişiden destek alan öğrencilerin yalnızlık düzeylerini destek almayanlara göre daha düşük olduğunu bulmuştur.

Rock (1987), sosyal destekle yalnızlık arasında ters yönde bir ilişki olduğunu, bireyin sosyal desteğinin artmasıyla yalnızlık algısının düştüğünü söylemiştir.

Bu denenceye ait bulgular yukarıda sözü edilen araştırma bulgularıyla tutarlılık göstermektedir.

1.2. Cinsiyetin yalnızlık düzeyine etkisi

Öğrencilerin cinsiyeti ile ilgili olarak, erkek öğrencilerin yalnızlık düzeylerinin kız öğrencilerinkinden daha yüksek olduğu öne sürülmüştü. Denencenin incelenmesi sonucunda, cinsiyete göre öğrencilerin yalnızlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark görülmemiş ve elde edilen bulgunun denenceyi desteklemediği görülmüştür

Halbuki Demir (1990) araştırmasında, erkeklerin yalnızlık düzeylerinin, kızlarınkinden önemli düzeyde yüksek olduğunu bulmuş, bunu da toplumun cinslere verdiği farklı rollere ve cinsler arasındaki duygusal tepki farklılığına dayandırmıştır. Geleneksel olarak, erkeğin daha atılgan ve sosyal yönden daha aktif olması beklenirken, kendilerini daha az sosyal beceriye sahip olarak algılamaları çelişkisi, ilişkilerde atılgan olmamalarına ve sosyal ilişkilerden kaçınarak yalnızlığı kızlardan daha fazla yaşamalarına neden olduğunu, bunun yanında kızların erkeklere oranla duygu ve düşüncelerini daha rahat açtıklarını, erkeklerin ise duygularını bastırdıklarını söylemiştir.

Peplau, Russel ve Cutrona (1980); Salono (1980) çalışmalarında, erkeklerin kızlardan daha yalnız olduğu ve kendini açma davranışı konusunda daha yetersiz olduğuna ilişkin sonuçlar elde etmişlerdir.

Jones, Freeman, Goswick (1981) ise araştırmalarında yalnızlık yaşantısı ile cinsiyet farklılığı arasında ilişki bulamamış, aynı şekilde Bilgen (1989), Peplau (1982), Lamm ve Stephan (1978)' da çalışmalarında aynı sonucu bulmuşlardır. Yapılan bu araştırmalar araştırma bulgularıyla paralellik göstermektedir.

1.3. Anne-baba eğitim düzeyinin yalnızlık düzeyine etkisi

Öğrencilerin anne-baba eğitim düzeyi ile ilgili olarak, anne ve babalarının eğitim düzeyi düşük olan lise öğrencilerinin yalnızlık düzeyi yüksek olanlara oranla daha yüksek olduğu iddia edilmişti. Araştırmada, anne eğitim düzeyi açısından öğrencilerin yalnızlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark görülmemiştir. Buna karşın babası ilköğretim mezunu olan lise öğrencilerinin yalnızlık düzeyleri, babası lise ve yükseköğretim mezunu olan öğrencilere göre daha yüksek bulunmuştur. Babası lise mezunu olan öğrenciler ile babası yükseköğretim mezunu olan

öğrencilerin yalnızlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Buna göre, baba eğitim düzeyi açısından elde edilen bulgu denenceyi desteklerken, anne eğitim düzeyi açısından elde edilen bulgu denenceyi destekler nitelikte değildir.

Türk toplumunun ataerkil yapısı içerisinde anneye oranla babanın yeri her zaman daha etkindir. Öyle ki çocuk, babasının toplum içindeki saygınlığından kendi hesabına pay çıkarmaya kalkar. Baba çocuğun gözünde bir örnektir. Öte yandan baba çocuğu yaşamın güçlüklerine karşı koruyan bir rehber, bir dayanaktır. Bu nedenle anne eğitim düzeyi açısından öğrencilerin yalnızlık düzeyleri arasında fark bulunmasa bile, babanın eğitim düzeyinin öğrencilerin yalnızlık düzeyindeki etkisi önemli görülmüştür.

Bu sonuç, ilkökul mezunu babalarda kusurlu ebeveyn tutumlarının daha fazla olduğu, eğitim düzeyiyle birlikte olumsuz tutumların yerini daha sağlıklı, destekleyici ve güven verici bir ilişkiye bıraktığı, babanın eğitim düzeyinin yükselmesiyle birlikte yalnızlık düzeyinin azaldığı şeklinde yorumlanabilir.

1.4. Ailenin ekonomik durumunun yalnızlık düzeyine etkisi

Araştırmada, ailelerinin ekonomik durumu yüksek olan lise öğrencilerinin yalnızlık düzeyi, ekonomik durumu düşük olanlara oranla daha düşük olduğu iddia edilmişti. Yapılan incelemeler sonucunda öğrencilerin ailelerinin ekonomik durumlarına göre yalnızlık düzeyleri arasında önemli bir farka rastlanmamıştır. Elde edilen bulgu denenceyi desteklememektedir.

Bu denencenin planlanma aşamasında ekonomik durumu yüksek aile çocuklarının sosyal aktivitelere, sosyal kulüplere daha çok katılma imkanı buldukları, boş zamanı değerlendirme etkinliklerinden daha fazla yararlanabilecekleri, bu sayede arkadaş çevrelerinin daha çok olacağı ve yalnızlık duygusunu daha az yaşayacağı düşünülmüştür.

Denencenin desteklenmeme nedeni, yalnızlık yaşantılarının çeşitliliği akla getirildiğinde, çocuğun sosyal yalnızlığının her ne kadar sosyal ilişkiler ağı ile giderilebildiği düşünülse de, bu ilişkilerdeki içtenlik ve yakınlığın, yani ilişkilerin niteliğinin çocuğun yalnızlığı üzerindeki etkisi olabilir.

1.5. Kardeş sayısının yalnızlık düzeyine etkisi

Kardeş sayılarına ilişkin olarak, kardeş sayısı çok olan lise öğrencilerinin yalnızlık düzeyinin kardeş sayısı az olanlara oranla daha düşük olduğu öne

sürülmüştü. Araştırmada kardeş sayılarına göre öğrencilerin yalnızlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunamamış ve denence desteklenmemiştir. Araştırmanın sonuçları, Bilgen (1989)' in ve Demir (1990)' in araştırma bulgularıyla paralellik göstermektedir.

Bu denence kurulurken, kardeş sayısı fazla olan öğrencilerin aile içerisinde daha fazla iletişim kurma şansının olduğu, dolayısıyla yalnızlık duygusunun daha az yaşanacağı düşünülmüştü. Denencenin araştırmanın bulgularınca desteklenmeme nedeni, kardeş sayısı yanında aile içi iletişimin kalite boyutunun da çocuğun yalnızlık duygusu yaşayıp yaşamamasında etkisi olabilir.

1.6. Sınıf düzeyinin yalnızlık düzeyine etkisi

Araştırma da öğrencilerin sınıf düzeyi ile ilgili olarak 9.sınıf lise öğrencilerinin yalnızlık düzeylerinin 11.sınıf lise öğrencilerine göre daha yüksek olduğu öne sürülmüştü. Denencenin incelenmesi sonucunda yaşça küçük olan lise öğrencilerinin yalnızlık düzeylerinin yaşça büyük olanlardan önemli düzeyde daha yüksek olduğu bulunmuştur. Denence bulgularca desteklenmiştir.

Bu denencenin planlanması aşamasında, çocukların ergenlik döneminde olduğu dikkate alınmıştır. Bu dönemde kimlik arayışını sürdüren genç, yeni bir öğretim sistemi içersine girmekle kendini çocukluktan uzaklaşıp, yetişkinliğe doğru adım atan bir birey olarak görmeye başlar. Artık lise öğrencisi olmakla genç kendine yeni hedefler belirlemek, kendisi ve geleceği hakkında sağlıklı kararlar vermek zorundadır. Bu geçişin, yetişkinlerin yetersiz rehberliği de eklenince gencin içine kapanmasına, kendini çaresiz ve yalnız hissetmesine neden olabileceği düşünülmüştür. Bunlara ek olarak; Eski okul yaşantısından yeni okul yaşantısına geçişte yaşanan oryantasyon güçlüğü, yakın çevre, okul ve arkadaş ortamının değişmesi, kaybedilmesi, bunun yanı sıra yeni arkadaşlıklar kurmak, yeni gruplara kendini kabul ettirmek zorunda kalmanın verdiği kaygı ve endişenin genci yalnızlığa itebileceği düşünülmüştür.

Bu bulgular Bilgen (1989)' in ve Demir (1990)' in, öğrencilerin sınıf seviyelerine göre yalnızlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark olmadığı ile ilgili araştırma sonuçlarıyla paralellik göstermemektedir.

1.7. Denetim odağının yalnızlık düzeyine etkisi

Araştırmada öğrencilerin denetim odakları ile ilgili olarak içten denetimli lise öğrencilerinin yalnızlık düzeylerinin dıştan denetimlilere göre daha düşük olduğu söylenmişti. Yapılan incelemeler sonucunda, yalnızlıkla dıştan denetim arasında anlamlı bir ilişki bulunmazken, yalnızlıkla içten denetim arasında ters yönlü ama anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Elde edilen bulgular denenceyi içten denetimle yalnızlık ilişkisi yönünden desteklerken, dıştan denetimle yalnızlık ilişkisi yönünden desteklememektedir.

Bu denence içten denetimli bireylerin dıştan denetimli bireylere göre kişiler arası ilişkilerde daha başarılı olduğu, dolayısıyla daha az yalnızlık duygusu yaşadıkları düşünülmektedir.

Daha öncede bahsedildiği gibi yalnızlık, kişinin çevresindeki insanlarla yakın, sıcak ve doyum verici bir ilişki kuramaması sonucu oluşan bir duygu durumudur ve kişiler arası ilişkilere ket vurur.

Bazen insanlar içinde bulunduğu yalnızlık duygusundan kurtulmak için kendisini insanlar arasına katılmak zorunda hisseder. Bazen de yalnızlığın etkisiyle kendini tamamen toplumdaki soyutlar, içine kapanır. Her iki durumda kişi için hoş değildir, çünkü içinde bulunduğu bu hoş olmayan durum kendi kontrolü dışındadır. Böyle insanlar dıştan denetimlidir. Yalnızlığının nedenini kendileri dışında kader, şans, diğer insanlar ya da diğer güçler olarak görürler. İçinde buldukları olumsuz (istenmeyen) durumları, olumlu (istenilen) durumlara çevirmede edilmemektedir.

Sağlıklı olan, kişinin isteği ile iletişim içersine girmesi, sürdürmesi, gerektiğinde iletişim içinde olduğu birey ya da gruba karşı gelmesi, ya da kendi isteğiyle insanlardan uzaklaşıp yalnızlığı seçmesidir. Bu tip insanlar, toplum tarafından kabul görür, insanları sever ve kolay iletişim kurar. İçten denetimli olan bu insanlar, memnun olmadıkları bir durum karşısında çevrelerinde değişiklik yaparak istenilir, rahat ve dengeli bir duruma dönüştürürler. Bu nedenle içten denetimli insanlar daha az yalnızlık duygusu yaşarlar.

Yaparel (1984), sosyal ilişkilerdeki başarı ve başarısızlık nedenlerinin algılanması ile yalnızlık arasındaki ilişkiyi araştırdığı çalışmasında, sosyal başarı ve başarısızlıklara yapılan yüklemelerde yalnızlık ile cinsiyet değişkenlerinin

anlamli bir farklılık oluşturmadiğını, fakat yalnız bireylerin dışsal nedenlere, yalnız olmayanların ise daha çok içsel nedenlere yükleme yaptıklarını belirtmiştir.

Yüksel (1991), içsel ya da dışsal denetimli olmanın bazı değişkenlerin üniversite öğrencilerinin yalnızlık düzeyine etkisi konulu araştırmasında, içten denetimli bireylerin yalnızlık düzeylerinin, dıştan denetimli bireylerden daha düşük olduğunu belirtmiştir.

Her iki araştırma da denencenin bulgularıyla paralellik göstermektedir.

2.0.Lise öğrencilerinin aile desteği ve özlük niteliklerinin öğrencilerin denetim odağına etkisine ilişkin bulguların tartışma ve yorumu

Lise öğrencilerinin aile desteği, cinsiyet, anne-baba eğitim düzeyi, ailelerinin ekonomik durumu, kardeş sayısı ve sınıf düzeyi gibi bağımsız değişkenlerin öğrencilerin denetim odaklarına etkisine ilişkin denencelere ait bulgular tartışılmış ve yorumlanmıştır.

2.1.Aile destek düzeyinin denetim odağına etkisi

Araştırmada, içten denetimli lise öğrencilerinin aile destek düzeyinin dıştan denetimli lise öğrencilerine göre daha yüksek olduğu öne sürülmüştü. Yapılan incelemeler sonucunda, aile desteği ile dıştan dıştan denetimlilik arasında ters yönde bir ilişki, aile desteği ile içten denetimlilik arasında olumlu yönde bir ilişki bulunmuştur. Buna göre, aile desteği arttıkça öğrencilerin dıştan denetimlilik düzeyleri azalmakta, fakat içten denetimlilik düzeyi artmaktadır. Bulgular denenceyi destekler niteliktedir.

Yeşilyaprak (1988) 'ın araştırma sonuçları, gençlerin içsel ya da dışsal oluşları ile çocukluk dönemine ilişkin aldıkları anne ve baba davranışlarıyla önemli bir ilişkinin varlığını ortaya koymuştur.

Bu sonuçlar, aile tutumlarının denetim odağı üzerindeki etkisini göstermektedir. Bu etki, içten denetimli öğrencilerin ailelerinin dıştan denetimlilerin aksine, müdahaleci bir tutumdan ziyade çocuklarının kendi başına ayakları üzerinde durabilmesi için gerekli olan psikolojik ve sosyal desteği sağladıkları şeklinde yorumlanabilir.

2.2-2.3. Cinsiyetin denetim odağına etkisi

Öğrencilerin cinsiyeti ile ilgili olarak denence 2.2'de erkek öğrencilerin içten denetimlilik düzeyinin kız öğrencilerininkine oranla daha yüksek olduğu öne

sürülmüştü. Denencenin incelenmesi sonucunda cinsiyete göre öğrencilerin içten denetim odakları arasında anlamlı bir farka rastlanmamış ve elde edilen bulgunun denenceyi desteklemediği görülmüştür.

Denence 2.3'de kız öğrencilerin dıştan denetimlilik düzeyinin erkek öğrencilere oranla daha yüksek olduğu iddia edilmişti. Yapılan incelemeler sonucunda cinsiyete göre öğrencilerin dıştan denetimlilik düzeyleri arasında manidar bir farka rastlanmamış, elde edilen bulgunun denenceyi desteklemediği görülmüştür.

Bu bulgular; Ören (1991), Dağ (1991), Holode ve Kopa (1988), Jensen, Olsen ve Hughes (1990) bulgularıyla çelişmekte, Şar (1997) ile paralellik göstermektedir.

2.4-2.5. Anne-baba eğitim düzeyinin denetim odağına etkisi

Araştırmada anne-baba eğitim düzeyi ile ilgili olarak denence 2.4'de anne-baba eğitim düzeyi yüksek olan lise öğrencilerinin içten denetimlilik düzeyi düşük olanlara oranla daha yüksek, denence 2.5'de ise anne-babalarının eğitim düzeyi yüksek olan öğrencilerin dıştan denetimlilik düzeyinin eğitim düzeyi düşük olan ailelerin çocuklarına göre daha düşük olduğu iddia edilmişti. Yapılan incelemeler göstermektedir ki; Anne eğitim düzeyi açısından bakıldığında, öğrencilerin içten denetimlilik düzeyleri arasında anlamlı bir fark görülmemiştir. Buna karşın lise ve yükseköğretim mezunu olan annelere sahip öğrencilerin dıştan denetimlilik düzeyi, ilköğretim mezunu annelerin çocuklarınınkinden daha yüksek bulunmuştur. Baba eğitim düzeyi açısından bakıldığında, öğrencilerin denetim odakları arasında anlamlı bir farka rastlanmamıştır. Bu bulgular, denenceyi desteklememektedir.

Bu denencelerin planlanma aşamasında eğitilmiş anne-babaların, çocukların her davranışının büyük ölçüde kendileriyle olan etkileşimine bağlı olduğunun bilincinde oldukları ve bu bilinçle çocuklarına daha az müdahale edebilecekleri düşünülmüştü.

Babanın daha çok evin dışında bulunması, çocuğun bakımı ve ihtiyaçlarının giderilmesi, bir bakıma çocuğun kişilik özelliklerinin şekillenmesindeki en büyük rol anneye düşmektedir. Dolayısıyla, anne faktörünün çocuk için babadan daha önemli olduğu, annenin eğitim seviyesi arttıkça çocuğuna daha çok müdahale eden yönlendirici bir tutum sergilediği şeklinde düşünülebilir.

Korkut (1986) denetim odağı ile ilgili araştırmasında ailesinin eğitim düzeyi yüksek olan öğrencilerin denetim odaklarının düşük olanlara göre daha içten denetimli olduklarını bulmuştur.

Yine Başal (1983) çocuğun içten denetim algısının gelişmesinde çevrenin ve eğitim düzeyinin etkili olduğunu tespit etmiştir.

Bu bulgular araştırmanın sonuçları ile çelişmektedir.

2.6-2.7. Ailenin ekonomik durumunun denetim odağına etkisi

Ailenin ekonomik durumu ile ilgili olarak denence 2.6'da, ailesinin ekonomik durumu yüksek olan lise öğrencilerinin içten denetimlilik düzeyi ekonomik durumu düşük olanlara oranla daha yüksek, denence 2.7'de ailesinin ekonomik düzeyi yüksek olan öğrencilerin dıştan denetimlilik düzeyi, düşük olanlara göre daha düşük olduğu belirtilmişti. Yapılan karşılaştırmada içten ve dıştan denetimlilik açısından öğrenciler arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Araştırmadan elde edilen bulgu denenceyi desteklememektedir.

2.8-2.9. Kardeş sayısının denetim odağına etkisi

Araştırmada kardeş sayıları ile ilgili olarak; denence 2.8'de kardeş sayıları çok olan lise öğrencilerinin içten denetimlilik düzeyinin kardeş sayısı az olanlara göre daha düşük olduğu, denence 2.9'da, kardeş sayıları çok olan lise öğrencilerinin dıştan denetimlilik düzeyinin kardeş sayısı az olanlara göre daha yüksek olduğu belirtilmişti. İnceleme sonucunda kardeş sayıları açısından lise öğrencilerinin denetim odakları arasında anlamlı bir fark bulunamamış, denenceler desteklenmemiştir.

2.10-2.11. Sınıf düzeyinin denetim odağına etkisi

Lise öğrencilerinin sınıf düzeyleri ile ilgili olarak; denence 2.10'da 9. Sınıf lise öğrencilerinin dıştan denetimlilik düzeyinin 11. Sınıf lise öğrencilerine göre daha yüksek, denence 2.11'de 9. Sınıf lise öğrencilerinin içten denetimlilik düzeyinin 11. Sınıf lise öğrencilerine göre daha düşük olduğu iddia edilmişti. Denencelerin incelenmesi sonucunda, öğrencilerin denetim odakları üzerinde sınıf düzeyinin önemli bir farklılık oluşturmadığı tespit edilmiştir. Bu sonuçlara göre denence reddedilmiştir.

3.0. Lise öğrencilerinin özlük niteliklerinin aile destek düzeylerine etkisine ilişkin bulguların tartışma ve yorumu

Lise öğrencilerinin cinsiyet, anne-baba eğitim düzeyi, ailelerinin ekonomik durumu, kardeş sayısı ve sınıf düzeyi gibi bağımsız değişkenlerin, öğrencilerin aile destek düzeyine etkisine ilişkin denencelere ait bulgular tartışılmış ve yorumlanmıştır.

3.1. Cinsiyetin aile destek düzeyine etkisi

Araştırmada kız öğrencilerin aile destek düzeylerinin, erkek öğrencilere oranla daha yüksek olduğu öne sürülmüştü. Denencenin incelenmesi sonucunda, lise öğrencilerinin aile destek düzeylerinin cinsiyete göre farklılaşmadığı tespit edilmiştir. Elde edilen bulgu denenceyi desteklememektedir.

Türk toplumunun sosyo-ekonomik ve kültürel yapısı, kadın ve erkeklere atfedilen davranış kalıpları, roller ve bu yapı içerisinde dış dünyadan gelebilecek her türlü tehditlere karşı kızların daha savunmasız olabileceği, daha çok kollanmaya ve rehberliğe ihtiyaç duyabileceği, kızların erkeklere göre daha sıcak, duyarlı, duygusal tepkilere açık, kendini daha rahat açabilen ve sorunlarını başkalarıyla daha rahat paylaşabilen bireyler olabileceği, bunun yanında erkeklerin kızlara göre daha bağımsız, daha otonom ve toplumun ona verdiği "erkek kimliği" nin bir sonucu olarak kendini rahatlıkla ortaya koyamayan bir yapıda olabileceği şeklindeki yaygın kanaatler nedeniyle bu denence oluşturulmuş, ancak aile destek düzeyi açısından cinsler arasında manidar bir fark tespit edilememiştir.

Bu sonuç anne-babaların, çocuklarının yaşama hazırlık sırasında sağlıklı anne-baba tutumları ile, "Bağımsız davranabilme", "İlgi ve yeteneklerine uygun fırsatları yakalayabilme", kısacası "Kendini gerçekleştirme" boyutunda cinsiyet farkı gözetmeden aile desteğinin önemini kavradıkları şeklinde yorumlanmıştır.

Ayrıca çağdaş dünyanın "iş ve meslek sahibi olmak" açısından cinsiyet farkını ortadan kaldırması, ailelerin çocuklarını kız-erkek olarak değil, birey olarak görmeleri ve destek düzeyleri açısından da sadece " birey" olgusunun ölçü alınması sonucunu doğurmuş olabileceği, denencenin desteklenmeme nedeni olabilir.

Sorias (1988), cinsiyet farkının sosyal destek düzeyine etkisini incelediği çalışmasında, kız öğrencilerin sosyal destek düzeylerinin, erkeklerden daha yüksek olduğunu bulmuştur. Denenceye ait bulgu bu araştırma sonucuyla çelişmektedir.

3.2. Anne-baba eğitim düzeyinin aile destek düzeyine etkisi

Anne-baba eğitim düzeyi ile ilgili olarak, anne-baba eğitim düzeyi açısından lise öğrencilerinin aile destek düzeyleri arasında bir farkın olmadığı öne sürülmüştü. Yapılan incelemeler, her iki grup arasında aile destek düzeyleri yönünden anlamlı bir farkın olmadığını göstermiştir.

Bunun nedeni; Toplumun her kesiminin "Çocuk gelişimi ve eğitimi", "Sağlıklı ve dengeli kişilik yapısı geliştirmede ailenin önemi", "Sağlıklı anne-baba tutumları", "çocuk ve gençlerle iletişim" vb. konularda eğitim seviyesi farketmeksizin, duyarlı ve bilinçli bir yapıya sahip olduğu ve bu bilincin gerek yazılı ve sözel basın, gerekse çeşitli kurum ve kuruluşların, anne ve baba eğitimiyle ilgili çalışmaları vasıtasıyla tüm toplumda giderek yaygınlaştığı şeklinde düşünülebilir. Bu bulgu denenceyi desteklemektedir.

3.3. Ailenin ekonomik durumunun aile destek düzeyine etkisi

Ailenin ekonomik durumu ile ilgili olarak, ailelerin ekonomik düzeyi açısından lise öğrencilerinin aile destek düzeyleri arasında bir farklılık olmadığı söylenmişti. Denencenin incelenmesi sonucunda, lise öğrencilerinin aile destek düzeyleri ailenin ekonomik düzeyi yönünden anlamlı bir farka rastlanmamıştır. Bulgu denenceyi destekler niteliktedir.

Bu sonuç, ailenin ekonomik düzeyi ne olursa olsun, çocuğun duygusal ve sosyal gelişimi ve eğitimi için gerekli maddi ve manevi fedakarlıklardan kaçınmadıkları şeklinde yorumlanmıştır.

Hashima ve Amato (1994), olumsuz ekonomik şartlara sahip olan ailelerin çocuklarına karşı olan anne-baba tutumlarını incelemiş ve bu ailelerin çocuklarının anne ve babalarından elde ettikleri aile destek düzeyinin düşük olduğunu saptamışlardır. Bu sonuç denencenin bulgularıyla paralellik göstermemektedir.

3.4. Kardeş sayısının aile destek düzeyine etkisi

Araştırmada kardeş sayıları çok olan lise öğrencilerinin aile destek düzeylerinin, kardeş sayısı az olanlara göre daha düşük olduğu iddia edilmişti. İncelemeler sonucunda, kardeş sayıları açısından öğrencilerin sosyal destek düzeyleri arasında manidar bir fark bulunamamıştır. Bulgu denenceyi destekler nitelikte değildir.

Bu denence, çok çocuklu anne-babaların ilgi ve desteklerinin çocuklar arasında dağılacığı, emek ve zamanın paylaşım sonucunda yetersiz kalacağı görüşüne dayanmaktaydı. Denencenin desteklenmeme nedeni, ailelerinin çocuk sayısına bakmaksızın tüm çocuklarıyla etkili ve verimli bir şekilde ilgilendikleri, her çocuğu kendi özellikleri ve ihtiyaçları olan bir birey olarak ele almaları olabilir.

3.5. Sınıf düzeyinin aile destek düzeyine etkisi

Örencilerin sınıf düzeyleri ile ilgili olarak araştırmada, 9. Sınıf lise öğrencilerinin aile destek düzeylerinin, 11. Sınıf lise öğrencilerine göre daha yüksek olduğu öne sürülmüştü. Yapılan incelemeler sonucunda 9. Ve 11. Sınıf lise öğrencilerinin aile destek düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunamamış ve denence desteklenmemiştir.

Bu denence, 9. Sınıf lise öğrencilerinin yeni bir eğitim kademesine, yeni bir okula başlamaktan dolayı muhtemel bir oryantasyon ve adaptasyon güçlüğü ile karşılaşmasına karşı aile destek düzeylerinin yüksek olacağı görüşüyle oluşturulmuştu. Denencenin desteklenmeme nedeni, ailenin çocuğun eğitimine başlamasıyla birlikte ortaya koyduğu ilgi ve desteği yitirmeden eğitimin çağının sonuna kadar sürdürebilmesi olabileceği gibi, ailenin çocuğun yeni bir eğitim kademesine başlamaktan dolayı "Adaptasyon güçlüğü yaşamayacağı " şeklindeki düşüncesi de olabilir.

BÖLÜM VI

YARGI VE ÖNERİLER

Bu bölümde; Araştırma sonuçlarının genel bir değerlendirilmesi yapılmış ve bu değerlendirme sonucunda önerilere yer verilmiştir.

Araştırma bulguları cinsiyet değişkeni açısından değerlendirildiğinde; Lise öğrencilerinin yalnızlık düzeyi, denetim odağı ve aile destek düzeyinin öğrencilerin cinsiyetlerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmadığı tespit edilmiştir. Bu sonuçlar, toplumun artık cinsler arasında ayırım yapmaktan vazgeçtiği ve anne-babaların çocuk yetiştirme konusunda artık daha bilinçli bir yaklaşım içerisinde olduklarını göstermektedir. Araştırma bulguları anne-baba eğitim düzeyi açısından değerlendirildiğinde; Anne eğitim düzeyi öğrencilerin yalnızlık düzeyini etkilemezken, baba eğitim düzeyinin öğrencilerin yalnızlık düzeyini önemli derecede etkilediği görülmüştür. Buna göre, babası ilköğretim mezunu olan lise öğrencilerinin yalnızlık düzeyleri, babası lise ve yüksek öğretim mezunu olan öğrencilerden önemli düzeyde yüksek bulunmuş, fakat babası lise ve yüksek öğretim mezunu olan öğrencilerin yalnızlık puanları arasında önemli bir farka rastlanmamıştır.

Araştırmada, babanın eğitim düzeyinin öğrencilerin denetim odakları üzerinde önemli bir etkisi olmadığı sonucuna varılırken, anne eğitim düzeyinin öğrencilerin içten denetim düzeyini etkilemediği gözlenmiş, fakat anne eğitim düzeyinin öğrencilerin dıştan denetim üzerinde önemli bir etkisi olduğu ortaya çıkmıştır. Buna göre, lise ve yüksekokul mezunu olan annelerin çocukları arasında dıştan denetim düzeyi açısından bir fark belirlenememiş, ancak ilköğretim mezunu olan annelerin çocuklarına göre dıştan denetim düzeyleri daha yüksek bulunmuştur.

Bu bulgu araştırmanın çarpıcı sonuçlarından birisidir. Çünkü annelerin eğitim seviyesi düştükçe "Bireyi kabullenme, sağlıklı iletişim ve ana-baba tutumları vb." konularda yetersiz kalabileceği için sağlıksız ve müdahaleci yaklaşımlar sergileyebileceği düşüncesiyle, çocukların daha dıştan denetimli olacakları beklenmişti. Ancak çıkan sonuç, annelerin eğitim düzeyi yükseldikçe çocuklarına daha çok müdahale eden, yönlendirici bir tutum içerisinde oldukları yönündedir.

Araştırma bulguları, anne-babanın eğitim düzeylerinin çocuklarına sağladıkları aile desteği üzerinde önemli bir etkisi olmadığını göstermiştir. Bu

sonuç, eğitim düzeyi ne olursa olsun ailenin, çocuklarının kendilerinin gerçekleştirebilmeleri için gereken desteği sağlayıp, yaşam mücadelesinde çocuklarına sevecen ve güvenli bir yuva vermenin gerekliliğine inanmış olduğu şeklinde yorumlanmıştır.

Araştırma sonuçları ailenin ekonomik durumu açısından değerlendirildiğinde; Lise öğrencilerinin ailelerinin ekonomik düzeylerinin, öğrencilerin yalnızlık düzeyi, denetim odağı ve aile destek düzeyleri üzerinde önemli bir etkiye sahip olmadığı tespit edilmiştir. Bu da ailelerin ekonomik durumu ne olursa olsun, çocuğunun gelişimi ve eğitimi için gerekli fedakarlıklardan kaçınmadıkları sonucunu ortaya çıkarmıştır.

Araştırma bulguları öğrencilerin kardeş sayısı açısından değerlendirildiğinde; Lise öğrencilerinin yalnızlık düzeyi, denetim odağı ve aile destek düzeyinin öğrencilerin kardeş sayısına göre anlamlı düzeyde farklılaşmadığı tespit edilmiştir.

Araştırma sonuçları sınıf düzeyi açısından değerlendirildiğinde; 9.Sınıf lise öğrencilerinin 11.sınıf lise öğrencilerine göre daha yalnız olduğu saptanmıştır. Bu sonuç, sınıf düzeyinin yalnızlık düzeyi üzerinde etkisinin önemli olduğunu göstermiştir. Bu da, 9. Sınıf lise öğrencilerinin yeni bir okula başlamaktan dolayı adaptasyon güçlüğü yaşadığı, bu yüzden kendini yalnız hissedebileceği şeklindeki yorumları doğrulamaktadır.

Araştırmada, öğrencilerin aile destek düzeyi ve denetim odaklarının sınıf düzeylerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmadığı ortaya çıkmıştır. Bu sonuç ailelerin öğrencilerin sınıf seviyesine bakmaksızın, eğitim sürecinin her döneminde çocuklarına destek olmaktan vazgeçemediklerini, ilgi ve sevgilerini göstermekten kaçınmadıklarını göstermektedir.

Araştırma bulguları aile destek düzeyi yönünden değerlendirildiğinde; Aile destek düzeyinin, öğrencilerin yalnızlık düzeyine etkisinin önemli olduğu tespit edilmiştir. Buna göre, öğrencilerin aileleri tarafından sağlanan destek arttıkça öğrencilerin yalnızlık düzeyi önemli derecede azalmaktadır.

Araştırmada, öğrencilerin denetim odakları üzerinde aile destek düzeyinin etkisinin önemli olduğu bulunmuştur. Buna göre, öğrencilerin aile destek düzeyleri arttıkça dıştan denetim düzeyleri azalmakta, bunun tersi olarak içten denetim

düzeyleri artmaktadır. Bu sonuç, dıştan denetimlilerin tersine içten denetimli öğrencilerin ailelerinin, müdahaleci bir tutum içersinde olmadıkları, aksine çocuklarının kendi başına ayakta durabilmesi için gerekli olan psikolojik ve sosyal desteği sağladıklarını göstermektedir.

Araştırma bulguları yalnızlık düzeyi ile denetim odağı arasındaki ilişki yönünden değerlendirildiğinde; Yalnızlık ile dıştan denetim değişkenleri arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmamış, fakat içten denetim ile yalnızlık değişkenleri arasında ters yönlü bir ilişki saptanmıştır. Buna göre öğrencilerin içten denetim düzeyi arttıkça yalnızlık düzeyi önemli derecede azalmaktadır.

Bu sonuçlar, içten denetimli lise öğrencilerinin daha özgüvenli, bağımsız hareket edebilen, sosyal beceri yönünden daha rahat iletişim kurabilen ve sürdürmekte zorlanmayan bir yapıya sahip oldukları, dolayısıyla sosyal ve duygusal yalnızlığı daha az yaşadıkları şeklinde yorumlanmıştır.

Ulaşılan genel sonuçlar ışığında aşağıdaki öneriler geliştirilebilir:

1. Ergen öğrencilerin yalnızlık düzeylerinin, denetim odaklarının ve aileden aldıkları desteğin niteliğinin onların bulunduğu okul, arkadaş ve aile çevresiyle etkili uyumu ve başarılı bir kimlik geliştirebilmesi için önemli görülmektedir. Bu nedenle lise öğrencilerinin psikolojik sorunlarının belirlenmesi, çözümü ve sağaltımının yapılabilmesi için;
  - Rehber öğretmeni olmayan okullara öğrenci sayısı ile orantılı rehber öğretmen atanmalı,
  - Okul idaresinde görevli kişilerin rehberlik ve psikolojik danışma faaliyetlerinin önemini daha iyi kavraması için uzmanlar tarafından eğitim seminerleri düzenlenmeli,
  - Rehber öğretmenlerin bilgilerinin güncelleştirilebilmesi için, il rehberlik araştırma merkezleri tarafından düzenlenen toplantıların sayısı, her okul döneminin başında ve o okul döneminin sonunda feed-back amaçlı toplantılar olmak üzere yılda dört defaya çıkarılmalı,
  - İl danışma kurulu tarafınca oluşturulan rehberlik servisi çerçeve programlarının oluşumu üzerinde titizlikle durularak, okullardaki çerçeve programlarıyla uygunluğu takip edilmeli,

- Okullardaki psikolojik danışma ortamları yeniden gözden geçirilerek, eksiklikleri tamamlanmalıdır.
- 2. Anne-baba eğitimi yolu ile çocuğun sağlıklı bir ortam içinde büyümesi, kişisel, sosyal ve zihinsel gelişimini sağlıklı bir biçimde yaşamasını sağlamak için, ailelere yönelik “anne-baba eğitim seminerleri” düzenlenmesi yararlı olur.
- 3. Bu araştırma kapsamında öğrencilerin yalnızlık düzeyi ve denetim odağı sadece aile desteği açısından ele alınmıştır. Oysa, ailenin yanı sıra arkadaş, öğretmen ve içinde yaşadığı toplum gibi faktörler de bireyin sosyal destek kaynakları içerisindedir. Bu nedenle, öğrencilerin denetim odağı ve yalnızlık düzeyleri diğer sosyal destek kaynakları açısından da karşılaştırılabilir.
- 4. Anne ve babaya çocuk eğitimi konusundaki yanlış tutumlarını değiştirmek ve çocuklarının davranışlarının büyük ölçüde kendileriyle olan etkileşimlerine bağlı olduğunu kabul ettirmek için radyo, televizyon ve basın yayın araçları ile çocuğun psikolojik gereksinimleri, yanlış anne baba tutumlarının çocuk üzerindeki etkisi ve nasıl düzeltilebileceği, çocukla nasıl sıcak ve uyumlu bir ilişki kurulabileceği konusunda aydınlatıcı programların sayısı artırılarak yaygınlaştırılabilir.
- 5. Bu çalışmada lise düzeyinde yalnızlık düzeyi ve denetim odağı, öğrencilerin aile desteği ve özlük nitelikleri açısından karşılaştırılmıştır. Fakat, öğrencilerin psikolojik bütünlüğünü bozan etkenleri farkedip daha erken dönemlerde teşhis etmek ve gerekli tedbirin alınmasını sağlamak daha yararlı olur gibi görülmektedir. Bu nedenle, bu çalışmanın bir benzeri temel eğitim çağı öğrencileri üzerinde yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Aksoy- Cerit, Ayşe. “*Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Öz Saygı ve Denetim Odağını Etkileyen Bazı Değişkenlerin İncelenmesi*”. Hacettepe Üniversitesi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara:1992.
- Akyıldız, H. **Davranış; İlgili Kavramlar Açıklamalar**. Dokuz Eylül Üniversitesi. İzmir: 1994.
- Akyüz, Emine. Boşanmanın Çocuk Üzerinde Etkileri. **A. Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi**, Cilt:10, Sayı, 1-2, Ankara: 1978.
- Alisinanoğlu, Fatma. Lise Öğrencilerinin Ebeveynleriyle Çatışma Durumunun İncelenmesi. **Yaşadıkça Eğitim**, 62, 1999.
- Atkinson, R. L. Atkinson, R. C. Hilgard, E. R. **Psikolojiye Giriş I. Sosyal Yayınları**. İstanbul: 1995.
- Banaz, Mürüvet. “*Lise Öğrencilerinde Sosyal Destek Kaynakları ve Stres ile Ruh sağlığı Arasındaki İlişki*”. E. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İzmir: 1992.
- Başal, H. A. “*Çevre Büyüklüğü ve 10-12 Yaş İlkokul Çocuklarında Denetim Odağı*”. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: 1983.
- Bilgen, Suzan. “*Üniversite Öğrencilerinin Yalnızlık Düzeyleri ve Bazı Değişkenlerin Uyum Düzeylerine Etkisi*”. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: 1989.
- Bilir, Şule; Duyan Dabanlı. Ergenlik Çağındaki Sosyal Gelişimine Aile Tutumlarının Etkisinin Araştırılması **Sağlık Dergisi**, cilt:55, Sayı: 4-12, ss.213-219. Ankara: 1981.
- Buluş, Mustafa. “*Ergen Öğrencilerde Denetim Odağı Yalnızlık Düzeyi İlişkisi*”. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İzmir:1996.
- Cutrona, C. E. Objective Determinants of Perceived Social Support. **Journal of Personality and Social Psychology**, 50(2), 349-355. 1986.

- Dağ, İhsan. Rotter'in İç ve Dış Kontrol Odağı Ölçeğinin Üniversite Öğrencileri İçin Güvenirliliği ve Geçerliliği. **Psikoloji Dergisi**, 7, 26: 10-15. Aralık. 1991.
- Davis, V. L. Davis D. E. Internal Control and Attribution of Responsibility for Succes and Failure **Journal Personality**, 40, 123, 1972.
- Demir, Ayhan. "Üniversite Öğrencilerinin Yalnızlık Düzeylerini Etkileyen Bazı Etmeler". Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara: 1990.
- Devereux, E.X. Socialization Practices of Parents, Teachers and Peers İn İsrail: The kibbutz Versus the City. **Child Development**, 45, 269-281. 1974.
- Dönmez, Ali. Belirli Toplumsal Durumların algılanmasında Denetim Odağı Etkisi. A. Ü. **Eğitim Bilimleri Fak. Dergisi**, 17, 1-2:152-157. Ankara: 1984.
- Denetim Odağı: **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi**, 18.1-2: 31-42. Ankara: 1985.
- Denetim Odağı. Temel Araştırma Alanları. **Ankara Üniversitesi . Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**. 19, 1-2: 260-280. Ankara: 1986.
- Duke, M. P.& Nowicki, S. Locus of Control and Achievement the Confirmation of a Theoretical Expectation. **The Journal of Psychology**, 87, 263-267. 1974.
- Ersoy, Ali Fuat. Aile İçi Etkileşim ve Ailede Meydana Gelen Bazı Sorunlar Üzerine Bir Araştırma. **Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Sayı I. 1997.
- Evans, I. M. Constructional Perspectives In Clinical Assesment. **Psychological Assesment**, 5, 264-272. 1993.
- From, E. **Özgürlükten Kaçış**. Emel Matbaası 4. Baskı. s.33. Ankara: 1997.
- Gençtan, E. **Çağdaş Yaşam ve Normal Dışı Davranışlar**. Maya Yayınları. Ankara: 1984.
- Gore, P. M. Rotter, J. B. A Personality Correlate of Social Action. **Journal of Personality**, 32, 58-84. 1963.
- Gökçakan, Zafer; Behçet Yanılmaz. Öğretmen Adaylarında denetim Odağı ve Stresle Başa Çıkma Tarzları. **Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Kongre Kitabı**. Konya: 1998.
- Güçray, Sonay. Bazı Kişisel Değişkenler, Algılanan sosyal Destek ve Atılganlığın karar Verme Sitilleriyle ilişkisi, **Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi**, 2(9), s.7-16. Ankara: 1995.

- Güngör, Derya. *“Turkish University Students Relationships with Their Friends and Families: Social Support, Satisfaction and Loneliness”*. A Thesis Submitted To The Graduate School of Social Scienses of The Middle East Technical University. Ankara: 1996.
- Hansen, J. Cand. Maynard, D. E. **Youth. Self Concept and Behavior**. Charlos E. Marril Publishing Co. Ohio. 1973.
- Hojat, M. Loneliness as a Function of Parent-Child and Peer Relations. **Journal of Psychology**, 112 p. 129-133. 1982.
- Holode ve Kopa. A Study of Psychopathic Tendencyloc and Sesamong Adolescent. **Psychological Abstract**. 75-10:26-99. 1988.
- Hortaçsu, N. **İnsan İlişkileri**. İmge Kitabevi Yayınları. Ankara: 1997.
- Humphreys, T. **Aile-Terk Etmemiz Gereken Sevgili**. Yeni Çizgi Yayın Dağıtım Limited Şirketi. İstanbul: 1998.
- Jones, E. T. **Needs of Negro Youth**. In *The Young Adult: İdentity And Awareness*, ed. G. D. Winter and E. M. Nuss Glenview, III: Scott, Foresmen, 1969.
- Jones, W. H. Freeman, J. A. Goswick, R. A. The Persistance of Loneliness: Self and Other Determinants. **Journal of Personality**, 49: 27-48. 1981.
- Jones, W.H. Loneliness and Social Contact. **Journal of Social Psychology**, 113. 1981.
- Kağıtçıbaşı, Çiğdem. **Sosyal Değişmenin Psikolojik Boyutları**. Sosyal Bilimler Derneği Yayınları: A-5, 21-23.
- Katkowsky, W. Crendall, V. C. Ve Good S. Parental Antecedents of Children’s Beliefs In Internal External Control of Reinforcement In Intellectual Achievement Situations **Child Development**, 28, 765.1967.
- Kılıç, Zinnur. Zor Yıllar: Ergenlik. **Okul ve Aile Dergisi**. Sayı: 12; 1999.
- Korkut, Fidan. *“İlkokul Öğrencilerinin Kendilerine ve Ailelerine İlişkin Bazı Değişkenlerin Denetim Odakları Üzerine Etkisi”*. Hacettepe Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: 1986.
- Kuzgun, Yıldız. **Ana-Baba Tutumlarının Kendini Gerçekleştirme Düzeyine Etkisi**. Hacettepe Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmış Doktora Tezi. Ankara: 1972.

- Lakey, B. And H. K. Social Support from a Friend Percieved Support, and Social Problem Solving. **American Journal of Community Psychology**, 16-811-824, 1988.
- Lamm, H., Stephan, E. Loneliness Among German Universty Students: Some Correlates. **Social Behaviour and Personality**, 15, 2, 161-164. 1978.
- Lefcourt, H. M. Locus of Control: Current Trends In Theory and Research Hillsdale, N.J. **Lawrence Erlbaum Associates**, 1976.
- Lifshitz. M., Gerson , N. Stuttering Among Kibbutz Children. **The Communal Education**, 76, 23-30. 1972.
- Lynch, J. J. The Broken Heart. **The Medical Consequences of Loneliness in America**. New York: Basic Books. 1976.
- Minton. H. I. Power as a Personolity Construct. In B : A. Maher (Ed), **Progressin Experimental Psychology Research** (pp. 229-267). New York: **Academic Press**. 1967.
- Mischell, W. Zeis, R. & Zeis, A. Internal-External Control and Persistence: Validation and İmplementation of the Stanford Preschool Internal-External Scale. **Journal of Personality and Social Psychology**, 20. 269-278. 1974.
- Moore, D. ,& Schultz, N.R. Loneliness at Adolescence: Correlates, Attributions, and Coping. **Journal of Youth and Adolescence**, 12, 96-100. 1983.
- Neviano, V. J. and Gross, W. F. Loneliness and Locus of Control for Alcoholic Males: Validity Aganist Murry Need and Cattel Trait Dimensions. **Journal of Clinical Psychology**, 32, 479-484. 1976.
- Ören, N. Denetim Odağı ve Kendini Kabul Arasındaki İlişkiler. **Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi**. 1-3; 21-27. Eylül: 1991.
- Özodaşık, Mustafa. "*Yalnızlığın Çeşitli Değişkenlerle İlişkisi: Atılganlık, Durumluk ve Sürekli Kaygı, Depresyon ve Akademik Başarı*". Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Konya: 1989.
- Özyürek, Dilek. "*Denetim Odağını Etkilemeye Yönelik Deneysel Bir Çalışma. Çukurova Üniversitesi*". Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi. Adana: 1992.

- Özyürek, Mehmet. **Birlikte ve Ayrı Eğitimin Etkililiği (Benlik Kavramı ve denetleme Odağı Açısından)**. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları No: 123, Ankara: 1992.
- Peplau, L. A., Russell, D., and Cutrona, C. E. The revised UCLA Loneliness Scale: Concurrent and discriminant validity evidence. **Journal of Personality and Social Psychology**, 39,472-480. 1980.
- Peplau, L.A. Perlman, D. "Perspectives on Loneliness" In Peplau, L. A. Perlman, D., (Eds.) **Loneliness: A Sourcebook of Current Theory, Research and Therapy**. New York: Wiley-Interscience. 1982.
- Peterson, R. A. **Psychosocial Determinants of Disorder: Social Support, Coping, and Social Skills Interactions**. In P. R. Martin (Ed.). **Hand Book of Behaviour Therapy and Psychological Science** (pp. 273-282). New York: Pergamon. 1991.
- Rook, K.S. Social Support Versus Companionship: Effects on life stress, loneliness and evaluation by others. **Journal of Personality and Social Psychology**. 52, 6, 1132-1147, 1987.
- Rotter, J. B. Chance, J. E. ve Phares, E. J. **Applications of a Social Learning Theory of Personality**, New York: Holt Rinehart ve Winston, 1972.
- . Generalized Expectancies For internal Versus External Control of Reinforcements. **Psychological Monographs**, 80, 1-28. 1966.
- . **Social Learning and Clinical Psychology**. Engle Wood Clifs, New Jersey: Prentice-Hall, 1954.
- Schmitt,J.P., and Kurdek, L. A. Age And Gender Differences in and Personality Correlates of Loneliness In Different Relationship. **Journal of Personality Assessment**, 49,485-496. 1985.
- Seligman, W. H. Martin, E. P. **Helplessness and Depression. Development and Death**. Freeman and Company. San Fransisco, 30, 1979.
- Sieg, A. Why Adolescence Occurs. **Adolescence** (6) 337-348. 1971.
- Salono, C. L. Two Measures of Loneliness: A Comparison. **Psychological Reports**. 46:23-28. 1980

- Sorias, O. Sosyal Desteğin Değerlendirilmesi II: Toplumdan Seçilmiş Örneklerde, Sosyal Ağın Yapısal Özellikleri İle Algılanan destek. E. Ü. Ed. Fak. Psikoloji Seminer Dergisi. Sayı:6. s. 23-33. İzmir: 1988.
- Strickland, B. R. The Prediction of Social Action From a Dimension of Internal Versus External Control. *Journal of Social Psychology*, 66, 535-588. 1965.
- Sümer, Nebi. Ergenlik Döneminde Özerklik ve Bağlanma . *Okul ve Aile Dergisi*. Sayı: 13. 1999.
- Şar, Ali Haydar. "*Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Kişilik Tercihlerinin ve denetim Odaklarının Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi*". Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Konya: 1997.
- Şemin-Uğurel, Refia. *Gençlik Psikolojisi*. İ. Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları. No: 2677. İstanbul: 1984.
- Tarhan, Nuray. Ergenlerin Sosyometrik Statüleri, Cinsiyetleri Akademik Başarıları, Sınıf Düzeyleri ve Devam Ettikleri Okulların Sosyo-Ekonomik Statüsü ile Yalnızlık Duyguları Arasındaki İlişki. VII. Ulusal Eğitim Bilimlerinde Sunulan Tebliğ. *VII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi Kitabı*. Konya: 1998.
- Uslu, Mustafa. "*Resmi Eğitim Kurumlarında Çalışan Psikolojik Danışman ve Rehberlik uzmanlarının İş Doyumlarının Denetim Odağı ve Bazı Değişkenlere Göre Karşılaştırılması*". Selçuk Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Konya: 1999.
- Yalom, İrvın. *Varoluşçu Psikoterapi*. Kabakçı Yayınevi. (Çev: Zeliha İyidoğan Babayigit). 1. Basım İstanbul, 1999.
- Yaparel, R. "*Sosyal İlişkilerdeki Başarı ve Başarısızlık Nedenlerinin Algılanması ile Yalnızlık Arasındaki Bağlantı*". Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: 1984.
- Yavuzer, Haluk. *Ana-Baba ve Çocuk*. Remzi Kitapevi. İstanbul: 1987.
- *Aile İçi Etkileşim ve Aile Dışı Ögelerin Doğurduğu Psiko pedagojik Sonuçları. Türkiye' de Çocuğun Durumu*. DPT ve UNICEF ortak yayını. Ankara: 1989.
- *Çocuk Psikolojisi*. Remzi Kitapevi. s.306. İstanbul: 1994

- Yeşilyaprak, Binnur. "*Lise öğrencilerinin İçsel ya da Dışsal Denetimli Oluşlarını Etkileyen Etmenler*". Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: 1988.
- , Denetim Odağının Belirleyicileri ve Değişimine İlişkin Araştırmalar: Bir Eleştirel Değerlendirme. **Psikoloji Dergisi**. Cilt.7, Sayı:25, 41-52. 1990.
- , Denetim Odağı Ölçekleri Üzerine Eleştirel Bir Değerlendirme. **Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi**. 1, 3. 1992.
- Yıldırım, İbrahim. Algılanan Sosyal Destek Ölçeğinin Geliştirilmesi Güvenirliği ve Geçerliği. **Hacettepe Eğitim Fakültesi Dergisi**. 13, 81-89. 1997.
- Akademik Başarı Düzeyleri Farklı Olan Lise Öğrencilerinin Sosyal Destek Düzeyleri. **Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi**. 2(9) ss.33-38. 1998.
- Akademik Başarı Düzeyleri Farklı Olan Lise Öğrencilerinin Bazı Değişkenler Göre Sosyal Destek Düzeyleri. **Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi**. 2(10) ss. 33-45. 1998.
- Yinon, Y. , Sharon, L. , Azgad, Z. & Barshir, I. Helping Behaviour of Urbanites, Moshavniks, and Kibbutzniks. **Journal of Social Psychology**, 13, 143-144. 1981.
- Young J. E. Cognitive Therapy and Loneliness. In G. Emery, S. D Hollen & R. C. Bedrosian (Eds), **New Directions in Cognitive Therapy** (pp.139-160). New York: The Guilford Press. 1982.
- Yüksel, F. "*İçsel ya da Dışsal Denetimli Olmanın ve Bazı Değişkenlerin Üniversite Öğrencilerinin Yalnızlık Düzeyine Etkisi*". Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: 1991.

EKLER

Sınıfınız:.....

Cinsiyetiniz:KIZ ( ) ERKEK ( )

Yaşınız: .....

Kardeş sayınız: Yok ( ), 1-2 ( ), 3-4 ( ), 5 -5'den fazla ( )

Ailenizin geliri: 0-100 milyon( ), 101-200 milyon( ), 200'den yukarı( )

Anne-babanızın eğitim düzeyi: Anne Baba

( ) İlköğretim ( )

( ) Lise ( )

( ) Yüksek öğretim ( )

Aşağıda çeşitli duygu ve düşünceleri içeren ifadeler verilmektedir. Sizden istenen her ifadeye tanımlanan duygu veya düşünceyi ne sıklıkta hissettiğinizi ya da düşündüğünüzü her ifade için bir tek rakamı (X) şeklinde işaretleyerek belirtmenizdir. Yanıtlarınız bir araştırmada kullanılacaktır. İçten yanıtlamanız araştırmanın değerini arttıracaktır. Değerli katkılarınızdan dolayı şimdiden teşekkürler.

Araştırmacı

Deniz TAN

		Ben bu Durumu HİÇ yaşamam	Ben bu Durumu NADİREN yaşarım	Ben bu Durumu BAZEN YAŞARIM	Ben bu Durumu SIK SIK YAŞARIM
1	Kendimi çevremdeki insanlarla uyum içinde hissediyorum.	(4)	(3)	(2)	(1)
2	Arkadaşım yok.	(1)	(2)	(3)	(4)
3	Başvuracağım kimse yok	(1)	(2)	(3)	(4)
4	Kendimi tek başınaymışım gibi hissetmiyorum.	(4)	(3)	(2)	(1)
5	Kendimi bir arkadaş grubunun bir parçası olarak hissediyorum.	(4)	(3)	(2)	(1)
6	Çevremdeki insanlarla bir çok ortak yönüm var.	(4)	(3)	(2)	(1)
7	Artık hiç kimseyle samimi değilim	(1)	(2)	(3)	(4)
8	İlgilerim ve fikirlerim çevremdekilerce paylaşılmıyor	(1)	(2)	(3)	(4)
9	Dışa dönük bir insanım	(4)	(3)	(2)	(1)
10	Kendimi yakın hissettiğim insanlar var.	(4)	(3)	(2)	(1)
11	Kendimi grup dışına itilmiş hissediyorum	(1)	(2)	(3)	(4)
12	Sosyal ilişkilerim yüzeyseldir.	(1)	(2)	(3)	(4)
13	Hiç kimse beni gerçekten iyi tanımıyor	(1)	(2)	(3)	(4)
14	Kendimi diğer insanlardan soyutlanmış hissediyorum.	(1)	(2)	(3)	(4)
15	İstediğim zaman arkadaş bulabilirim	(4)	(3)	(2)	(1)
16	Beni gerçekten anlayan insanlar var.	(4)	(3)	(2)	(1)
17	Bu derece içime kapanmış olmaktan dolayı mutsuzum	(1)	(2)	(3)	(4)
18	Çevremde insanlar var ama benimle değil.	(1)	(2)	(3)	(4)
19	Konuşabileceğim insanlar var	(4)	(3)	(2)	(1)
20	Derdimi anlatabileceğim insanlar var.	(4)	(3)	(2)	(1)

Aşağıda insanların aileleri ile ilişkileri sırasında yaşadıkları ve hissettikleri duygulara ilişkin ifadeler vardır. Amacımız, her ifadenin size ne kadar uyduğunu öğrenmektir. Her cümle ile ilgili üç seçenek vardır: Evet, Kısmen ve Hayır. Lütfen her soruyu dikkatle okuyup size en çok uyan seçeneği işaretleyin.

- 1- Ailem ve akrabalarım gerektiğinde bana manen destek olurlar.
- 2- Nasıl davranacağım ya da ne yapacağım konusunda ailemin fertlerinden yararlı fikirler alırım.
- 3- İnsanların çoğu ailelerine, benim kendi aileme olduğundan daha yakındır.
- 4- En yakın aile fertlerime derdimi açtığımda, bunun onları rahatsız ettiğini düşünürüm.
- 5- Ailemdeki kişiler düşüncelerimi duymaktan hoşlanırlar.
- 6- Ailem özel işlerimin çoğunu paylaşır.
- 7- Ailemden bazı kişiler sorunları olduğunda ya da öğüde ihtiyaç duyduklarında bana gelirler.
- 8- Ailemin sevgi ve yakınlığına güvenirim.
- 9- Kendimi kötü hissettiğimde, arayabileceğim ve daha sonra bundan pişmanlık duymayacağım bir akrabam var.
- 10-Ailem ve ben düşündüklerimizi birbirimize açıkça söyleriz.
- 11-Ailem kişisel isteklerimi anlayışla karşılar.
- 12-Ailemdeki kişiler sevgi ve yakınlığa ihtiyaç duyduklarında beni ararlar.
- 13-Sorunlarımı çözmede ailemin yardımını görürüm.
- 14-Ailemden birkaç kişiyle pek çok sorunumu paylaşıyorum.
- 15-Ailemdeki kişiler, nasıl davranacakları ya da bazı şeyleri nasıl yapacakları konusunda benim fikirlerimden yararlanırlar.
- 16-Aileme sırlarımı açtığımda kendimi huzursuz hissederim.
- 17-Ailemdeki kişiler, canları sıkıldığında beni ararlar.
- 18-Aile fertlerimin, sorunlarını çözmede kendilerine olukça yardımcı olduğumu, düşündüklerini hissediyorum.
- 19-Başka insanların aksine, benim, ailemden hiçbir kişiyle aramda fazla yakın ilişki yoktur.
- 20-Daha farklı bir ailem olmasını isterdim.

Soru	EVET	HAYIR	KISMEN		Soru	EVET	HAYIR	KISMEN
1	( )	( )	( )		11	( )	( )	( )
2	( )	( )	( )		12	( )	( )	( )
3	( )	( )	( )		13	( )	( )	( )
4	( )	( )	( )		14	( )	( )	( )
5	( )	( )	( )		15	( )	( )	( )
6	( )	( )	( )		16	( )	( )	( )
7	( )	( )	( )		17	( )	( )	( )
8	( )	( )	( )		18	( )	( )	( )
9	( )	( )	( )		19	( )	( )	( )
10	( )	( )	( )		20	( )	( )	( )

ANKET FORMU

Bu anket, toplumumuzdaki bazı önemli olayların farkı insanları etkileme biçimini bulmaya amaçlamaktadır. Her de "a" ya da "b" harfiyle gösterilen iki seçenek bulunmaktadır. Lütfen, her seçenerek çiftinde sizin kendi iinize göre gerçeği yansıttığına en çok inandığımız cümleyi (yalnız bir cümleyi) seçiniz.

Seçiminizi yaparken, seçmeniz gerektiğini düşündüğünüz ve yada doğru olmasını arzu ettiğiniz cümleyi değil, kten daha doğru olduğuna inandığınız cümleyi seçiniz. Bu anket bazı durumlara ilişkin, kişisel inançlarla ilgilidir. ı için "doğru" ya da yanlış cevap diye bir durum söz konusu değildir.

Anketteki cümle çiftleri ile ilgili tercihlerinizi belirtmeye geçmeden önce cevap kağıdının baş tarafında yer antıcı bilgiler bölümünü eksiksiz doldurunuz ve sonra da anketi cevaplamaya başlayınız. İlgili şıkkın karşısındaki "(rantez içerisine işaretleyiniz. Bazı cümleler sizin (statünüze) durumunuza uygun olmayabilir.Ancak bu anket genel ı olduğu için kendinizi ilgili madde de belirtilen durumda algılamaya çalışarak "onun yerinde ben lım"sayılısıyla seçiminizi yapınız.

Bazı maddelerde her iki cümleye de inandığınızı ya da hiçbirine inanmadığınızı düşünebilirsiniz. Böyle ırlarda kendi görüşünüz açısından gerçeğe uygun olduğuna daha çok inandığınız cümleyi seçiniz seçim yaparken her me için bağımsız karar veriniz; önceki tercihlerinizden etkilenmeyiniz.

Ana babaları çok fazla cezalandırdıkları için çocuklar çok problemlı oluyor. ( )

) Günümüz çocuklarının çoğunun problemi, ana-babaları tarafından aşarı serbest bırakılmalarıdır. ( )

İnsanların yaşamındaki mutsuzlukların çoğu biraz da şanssızlıklarına bağlıdır. ( )

insanların talihsizlikleri yaptıkları hataların sonucudur. ( )

Savaşların başlıca nedenlerinden biri, halkın siyasetle yeterince ilgilenmemesidir. ( )

insanlar savaşı önlemek için ne kadar çaba harcarsa harcasın, her zaman savaş olacaktır. ( )

İnsanlar bu dünyada hak ettikleri saygıyı er geç görürler. ( )

insan ne kadar çabalarsa çabalasın ne yazık ki değeri genellikle anlaşılmaz. ( )

Öğretmenlerin öğrencilere haksızlık yaptığı fikri saçmadır. ( )

Öğrencilerin çoğu, hotların tesadüfi olaylardan etkilendiğini fark etmez. ( )

Loşullar uygun değilse insan başarılı bir lider olamaz. ( )

Lider olamayan yetenekli insanlar, fırsatları değerlendirememiş kişilerdir. ( )

Ne kadar uğraşsanız da bazı insanlar sizden hoşlanmazlar. ( )

Kendilerini başkalarına sevdiremeyen kişiler, başkalarıyla nasıl geçinileceğini bilmeyenlerdir. ( )

İnsanın kişiliğinin belirlenmesinden en önemli rolü kalıtım oynar. ( )

İnsanların nasıl biri olacaklarını kendi hayat tecrübeleri belirler. ( )

Bir şey olacaksa eninde sonunda olduğuna sık sık tanık olmuşumdur. ( )

Ne yapacağıma kesin karar vermek kadere güvenmemekten daima daha iyidir. ( )

iyi hazırlanmış bir öğrenci için, adil olmayan bir sınav hemen hemen söz konusu olamaz ( ) .

) Sınav soruları derste işlenenle çoğu kez o kadar ilişkisiz oluyor ki çalışmanın anlamı kalmıyor. ( )

Başarılı olmak çok çalışmaya bağlıdır; şansın bunda ya hiç ya da çok küçük payı vardır. ( )

İyi bir iş bulmak, temelde, doğru zamanda doğru yerde bulunmaya bağlıdır. ( )

a) Hükümetin kararlarında sade vatandaş da etkili olabilir. ( )

b) Bu dünya güç sahibi birkaç kişi tarafından yönetilmektedir. Ve sade vatandaşın bu konuda yapabileceği fazla bir şey yoktur. ( )